

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему ЛЕКСИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОПОЗИЦІЇ
‘МАСКУЛІННІСТЬ – ФЕМІНІННІСТЬ’ В АВСТРАЛІЙСЬКОМУ
АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ДИСКУРСІ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0358 а-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови
та літератури (переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Котельникова Юлія Сергіївна

Керівник д.ф.н., проф. Козлова Т. О.

Рецензент к.ф.н., доц. Лужаниця О. І.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИСКУРСУ	9
1.1 Дискурс як поліаспектний феномен.....	9
1.2 Дискурс, текст, комунікація: диференціація понять.....	12
1.2.1 Дискурс та текст	12
1.2.2 Дискурс, комунікація та стиль.....	15
1.3 Основні ознаки та види дискурсу.....	17
1.3.1 Універсальні та індивідуальні ознаки дискурсу.....	17
1.3.2 Критерії типологізації дискурсу.....	20
1.4 Гендерний аспект конструювання дискурсу	25
1.5 Методи та методологія дослідження фемінінності та маскуліності в дискурсі.....	29
1.6 Опозиція ‘маскуліність – фемінінність’.....	31
РОЗДІЛ 2 ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В АВСТРАЛІЙСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ.....	37
2.1 Історичні та соціокультурні умови формування опозиції ‘маскуліність – фемінінність’ в австралійському англійськомовному дискурсі	37
2.2 Гендерні стереотипи у творах австралійських авторів-чоловіків	40
2.3 Репрезентація гендерних стереотипів у творах австралійських авторів-жінок.....	47
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

англ. – англійська мова

див. – дивись

рос. – російська мова

укр. – українська мова

ВСТУП

Завдяки гендерним дослідженням можна по-новому інтерпретувати й аналізувати художній дискурс, виразні стереотипізовані образи чоловіка та жінки. Вивчення взаємозв'язку гендера з мовою досліджує сучасний напрямок – гендерна лінгвістика. Завдяки цьому напрямку можна розглянути як гендер репрезентовано в мові. Новим цікавим напрямом у вивченні стереотипних гендерних ролей є дослідження австралійської художньої літератури. Гендер описує не лише жінку та чоловіка як індивідів, а демонструє побудову відносин між ними.

Національне сприйняття світу різними народами знаходить відображення у мові та культурі. Поняття «маскулінність» та «фемінінність» відрізняються національною специфікою. Кожен народ має свої гендерні стереотипи, які проявляються у різних типах дискурсу. Завдяки гендерним дослідженням ми виявляємо національно-культурні особливості різних народів. У нашому дослідженні ми звертаємо увагу на вивчення гендерних стереотипів в австралійському англійськомовному художньому дискурсі. Саме тому було визначено характеристики австралійського народу.

На увагу заслуговують історичні та соціальні чинники формування австралійського суспільства, які зумовили актуальність та особливості вираження опозиції 'маскулінність – фемінінність'. Інформативним матеріалом для дослідження зазначених питань можуть слугувати актуалізації гендерних стереотипів у творах австралійських жінок-авторів та чоловіків-авторів, а також аналіз наукових праць, присвячених культурним, історичним та соціально-психологічним аспектам гендерної диференціації австралійського суспільства.

Гендерні дослідження в лінгвістиці мають давню традицію, проте репрезентація гендерних стереотипів в австралійському дискурсі поки що залишається маловивченою.

Про актуальність проблеми гендерної стереотипізації свідчить низка досліджень у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві та літературознавстві [Арутюнова 1990; Бурвікова 2011; Зернецький, Карасик 2000, 2002; Кириліна, Горошко 2001; Костомаров 1996; Селіванова 2006; Стаббс, П. Серіо 2001; Кресс 1988; Халєєва 2000; Beaugrande 1981; Blommaert 2005; Dressier 1981; Eckert 2003, Foundalis 2003; Mendez, Crawford 2002; Vonk 2003 та інших], які були використані як теоретичні та методологічні основи дослідження.

Актуальність дослідження зумовлено антропоцентричністю та міждисциплінарністю сучасного мовознавства, орієнтацією на дослідження мови з огляду на її соціальну, культурну та когнітивну функції.

Наукова новизна полягає у дослідженні опозиції ‘маскулінність – фемінінність’ в австралійському художньому дискурсі.

Об’єкт дослідження становить образ жінки та чоловіка в австралійських художніх текстах.

Предметом дослідження є специфіка зображення гендерних стереотипів жінки та чоловіка в австралійських художніх текстах авторів-чоловіків та авторів-жінок.

Мета дослідження полягає у виявленні лексичних засобів актуалізації опозиції ‘маскулінність – фемінінність’ в австралійському англійськомовному дискурсі.

Реалізація мети передбачає розв’язання таких **завдань**:

- розкрити зміст поняття «дискурс»;
- порівняти різні підходи до тлумачення дискурсу, довести необхідність диференціації понять ‘дискурс’, ‘текст’, ‘комунікація’ та ‘стиль’;
- систематизувати універсальні та індивідуальні ознаки дискурсу;
- систематизувати критерії типологізації дискурсу;
- описати основні концепти різних дискурсів;
- розглянути особливості проблеми гендерності;
- проаналізувати основні методи дослідження фемінінності та маскулінності в дискурсі;

– розробити послідовну процедуру аналізу ‘фемінінність – маскулінінність’;

– виявити та пояснити особливості гендерної стереотипізації в австралійському англійськомовному дискурсі.

Матеріалом дослідження стали 10 творів англійськомовних австралійських авторів-чоловіків та авторів-жінок: M. F. Barnard “Tomorrow and Tomorrow and Tomorrow”, S. M. Franklin “All that Swagger”, L. Henry “A Camp-Fire Yarn”, W. Patrick “The p’s story”, K. S. Prichard “The Black Opal”; K. S. Prichard “Coonardoo: The Well in the Shadow”, P. Ruth “The Harp in the South”, P. Vance “Golconda”; P. Vance “The Passage” та H. William “The Escape of the Notorious Sir William Heans (and the mystery of Mr. Daunt): a romance of Tasmania”.

Методи дослідження. Дослідження зумовило застосування комплексу **методів і методик**: методу суцільної вибірки й описового методу – для інтерпретації мовних одиниць. Був проведений контекстуальний аналіз гендерних стереотипів, репрезентованих в австралійському художньому дискурсі.

Особистий внесок: розроблено послідовну методику аналізу лексичної репрезентації опозиції ‘маскулінінність – фемінінність’ в австралійському англійськомовному дискурсі.

Теоретична цінність роботи полягає в тому, що вона поглиблює уявлення про особливості гендерних стереотипів в австралійських англійськомовних художніх творах. Робота є значним внеском у розвиток традиційних та новітніх галузей мовознавства: порівняльно-історичне мовознавство, лінгвокультурологія, етнолінгвістика та регіоналістика.

Практична значущість роботи полягає у можливості використання результатів та ілюстративного матеріалу дослідження у викладанні курсів з лінгвокраїнознавства, типології мов та культур, етнології, соціолінгвістики.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення роботи висвітлено на 2 науково-практичних конференціях. Результати дослідження представлено у таких публікаціях:

1. Котельникова Ю. С. Поняття ‘маскулінність – фемінінність’ в австралійському англійськомовному дискурсі. *Всеукраїнська науково-практична конференція : Актуальні проблеми сучасної філології та методики викладання мов у вишах*. Харків : Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва, 2019. С. 58–60.

2. Котельникова Ю. С. Лексичні засоби формування гендерних стереотипів у творах сучасних австралійських письменників. *Різдвяні студентські наукові читання : Vita in lingua : Матеріали міжвишівської студентської науково-практичної конференції*. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2019 (прийнято до друку).

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків та списку використаних джерел.

У **вступі** схарактеризовані загальні відомості про наукове дослідження, обґрунтовуючи тему, актуальність та новизну дослідження, поставлення мети та завдань дослідження, визначення об’єкта та предмета. Також описано теоретичну та практичну значущість цього дослідження та сформульовано робочу гіпотезу. Визначено матеріали, які були використані під час дослідження та описано структуру роботи. Наведено дані про апробацію результатів дослідження.

У **першому розділі** представлено загальні відомості про поняття «дискурс», визначено різні підходи до розуміння дискурсу, проаналізовано універсальні та індивідуальні ознаки дискурсу. Розглянуто основні концепти на прикладі різних дискурсів, розкрито проблему гендерності та досліджено опозицію ‘маскулінність – фемінінність’. Розроблено методику дослідження лексичної репрезентації гендерної стереотипізації в дискурсі.

Другий розділ містить інформацію про історичні та соціокультурні умови формування опозиції ‘маскулінність – фемінінність’ в австралійському

англійськомовному дискурсі. Представлений аналіз особливостей лексичної репрезентації гендерних стереотипів у художніх творах австралійських авторів-чоловіків та авторів-жінок.

У **висновках** подано узагальнені результати цього дослідження та порівняння лексичної репрезентації гендерності в творах австралійських авторів-чоловіків та авторів-жінок.

Загальна кількість сторінок 74, кількість використаних джерел 129.

РОЗДІЛ 1

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИСКУРСУ

1.1 Дискурс як поліаспектний феномен

Поняття дискурсу є одним із основних понять сучасної лінгвістики. Дослідження дискурсу розпочалось з 60-х років ХХ століття (див. праці Н. Д. Бурвікової, В. Г. Костомарова, П. Серіо, М. Стаббса, В. Є. Чернявскої), проте чіткого та загальноприйнятого визначення поняття «дискурс» до цих пір не існує.

П. Серіо [Серіо 2001, с. 549-550] аналізує сім визначень терміна «дискурс»: будь-яке конкретне висловлювання; одиниця, яка за обсягом перевершує фразу; вплив висловлювання на реципієнта з урахуванням ситуації висловлювання; бесіда як основний тип висловлювання; вживання одиниць мови, їх мовну актуалізацію; соціально або ідеологічно обмежений тип висловлювань, наприклад, феміністичний дискурс; теоретичний конструкт, призначений для досліджень умов виробництва тексту.

Такі вчені як В. Г. Костомаров та Н. Д. Бурвікова [Костомаров, Бурвікова 1996, с. 7] протиставляють лише два поняття у контексті філософської думки: дискурс як процес розгортання тексту в свідомості реципієнта та дискурс як результат сприйняття тексту, коли сенс збігається із задумом відправника тексту.

Акцент на основні характеристики дискурсу робить М. Стаббс [цит. за: Бурейчак 2007, с. 189]: 1) у формальному відношенні – це одиниця мови, яка більше за обсягом речення; 2) в плані змісту дискурс пов'язаний із використанням мови в соціальному контексті; 3) за своєю організацією дискурс є інтерактивним, а саме діалогічним.

О. О. Селіванова пропонує таке визначення дискурсу:

«– зв'язний текст у контексті численних супровідних фонових чинників (онтологічних, соціокультурних, психологічних тощо);

– замкнена цілісна комунікативна ситуація, складниками якої є комуніканти й текст, що є знаковим посередником і зумовлений різними чинниками, що опосередковують спілкування й розуміння (соціальними, культурними, етнічними тощо);

– стиль мовного спілкування;

– зразок мовної поведінки у певній соціальній сфері, що має певний набір змінних» [Селіванова 2006, с. 119].

Інший ракурс дискурсу запропонований Д. Шифріною [Schiffrin 1994, с. 20-43], яка виділяє три підходи до поняття «дискурс». Перший підхід, що здійснюється з позицій формально чи структурно орієнтованої лінгвістики, визначає дискурс як два або кілька речень, пов'язаних між собою за змістом. Другий підхід дає функціональне визначення дискурсу як «будь-якого вживання мови». Цей підхід визначає обумовленість аналізу функцій дискурсу вивченням функцій мови в широкому соціокультурному контексті. Третій підхід визначає дискурс як висловлювання і наголошує на взаємодії форми та функцій. У цьому випадку дискурс розуміється не як примітивний набір ізольованих одиниць мовної структури «більших за речення», а як цілісна сукупність функціонально організованих, контекстуалізованих одиниць вживання мови.

Узагальнивши трактування дискурсу в вітчизняному та зарубіжному мовознавстві та відхилившись від концептуального трактування дискурсу, В. Є. Чернявська [Чернявська 2001, с. 14] зводить його до двох основних типів: 1) конкретна комунікативна подія, зафіксована в письмових текстах та усному мовленні, що здійснюється в конкретному когнітивно та типологічно обумовленому комунікативному просторі; 2) сукупність тематично співвіднесених текстів.

Всі визначення є правильними. За можливістю необхідно сприймати все комплексно. Найбільш широке значення дискурсу висвітлено в філологічному довіднику [Ярцева 1990, с. 136].

Лінгвістичний енциклопедичний словник трактує дискурс як «зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами; текст, розглянутий в контексті подій; мовлення, розглянуте як цілеспрямований, соціальний акт, як компонент, що бере участь у взаємодії людей та механізмах їх свідомості (когнітивних процесах)».

Отже, можна зробити висновок, що поняття «дискурс»:

- визначається через текст або текст через дискурс;
- розуміють як когнітивний процес, пов'язаний із творенням мовленнєвої поведінки [Серажим 2002, с. 18];
- розглядається як послідовність взаємозв'язаних висловлювань, об'єднаних спільністю цільового завдання [Селіванова 2006, с. 127];
- визначається як засіб бесіди та мислення, які як і жанри можуть ставати ритуалізованими;
- тлумачиться як мовленнєве утворення, одиниця вищого, ніж речення, рівня;
- розглядається як форма мовленнєвого спілкування, яка передбачає взаємозв'язок між мовцем та слухачем, як міжособистісна діяльність;
- розуміється як складна комунікативна подія [Серажим 2002, с. 14];
- тлумачиться як соціолінгвістична структура, яка твориться адресатом у конкретних комунікативних, соціальних та прагматичних ситуаціях.

Аналізуючи дискурс, ми визначаємо головні аспекти: мовленнєвий, комунікативний та дискурсивність. Аналіз дискурсу – міждисциплінарна сфера знання, що знаходиться на стику лінгвістики, соціології, психології, етнографії, семіотичного напрямку літературознавства, стилістики та філософії [Карасик 2000, с. 7]. Він здійснюється з різних позицій, хоча є певна схожість думок дослідників дискурсу:

- статична модель мови є занадто простою та не відповідає її природі;
- динамічна модель мови повинна ґрунтуватися на комунікації, тобто спільної діяльності людей, які намагаються висловити свої почуття, поділитися ідеями та досвідом або вплинути один на одного;
- спілкування відбувається в комунікативних ситуаціях, які повинні розглядатися в культурному контексті;
- центральна роль в комунікативній ситуації належить людям, а не засобам спілкування;
- комунікація включає докомунікативну та посткомунікативну стадії;
- текст як продукт комунікації має кілька вимірів, головними з яких є породження та його інтерпретація [Кожина 2004, с. 12].

Мовленнєвий аспект дискурсу регулюється правилами міжфразового синтаксису, що включає прономінальну співвіднесеність, форічні зв'язки, узгодження часів, функціональну перспективу, пресупозитивну залежність тощо. Вони є граматично обумовленими та залежать від конкретної мови, характеру дискурсу того чи іншого елемента та канонів побудови певного типу тексту [Воробьева 1993, с. 32].

Комунікативний аспект дискурсу – текст, що містить взаємозалежні роздуми кількох суб'єктів [Ишмуратов 1994, с. 171].

Нижче порівняно такі поняття як «дискурс», «текст»; «дискурс», «стиль»; «дискурс», «комунікація». Необхідність розгляду цих питань є доцільним для обґрунтування поняття «дискурс», якого дотримуємося в цій роботі.

1.2 Дискурс, текст, комунікація: диференціація понять

1.2.1 Дискурс та текст. На початку 70-х рр. ХХ ст. були спроби диференціювати поняття «текст» та «дискурс» за допомогою включення

категорії ситуації. Дискурс трактувався як «текст плюс ситуація», а текст відповідно – як «дискурс мінус ситуація» [Бабаян 2002, с. 24]. Зацікавленість учених до цієї проблеми зростає в останні роки. Підтвердженням цього є праці багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників: Н. Д. Арутюнова [Арутюнова 1990], В. Н. Бабаян [Бабаян 2002], М. К. Бісімалієва [Бісімалієва 1999], А. А. Кібрік та П. Б. Паршин [Кібрік, Паршин 2001], Т. М. Мілевська [Милевская 2002], М. І. Пентилюк [Пентилюк 2010], К. С. Серажим [Серажим 2002] тощо.

Термін «дискурс» близький за змістом до поняття «текст», однак акцентує на динамічному характері мовного спілкування. Натомість текст трактується переважно як статичний об'єкт, результат мовної діяльності [Howarth 2001, с. 17].

Відомий вчений І. Руберт [Руберт 2001, с. 23] вважає, що існує три основних підходи до вирішення термінологічної проблеми «текст – дискурс»:

- ототожнення обох понять;
- повне їх розмежування за параметром «статика об'єкта» (текст) / «динаміка комунікації» (дискурс);
- включення тексту в поняття «дискурс».

Інші вчені також говорять про існування трьох, але інших варіантів інтерпретації характеру взаємовідносин понять «текст» та «дискурс». Наприклад, В. А. Андреева [Андреева 2006, с. 24-27] розрізняє:

- текст – спосіб передачі інформації, дискурс – генератор сенсу;
- дискурс – спосіб передачі інформації, текст – генератор сенсу;
- дискурс – текст у розвитку.

Деякі дослідники, зокрема М. Н. Кожина [Кожина 2004, с. 21], ототожнює поняття «текст» та «дискурс», яке стало можливим у зв'язку з появою лінгвістики тексту: саме тоді номінація «дискурс» починає використовуватися паралельно з терміном «текст», хоча, як додає дослідниця, дискурси – це не лише тексти. Інший дослідник, Ю. С. Степанов [Степанов 1981, с. 326] говорить про зв'язний та досить великий текст у його

динаміці – дискурс у співвідношенні з людиною, яка утворює текст. У цьому сенсі поняття «дискурс» ми розуміємо як текст, занурений у ситуацію спілкування.

О. І. Шейгал [Шейгал 2004, с. 10-12] виокремлює дещо інші варіанти співвідношення понять «текст» та «дискурс»: текст розглядається як «словесний запис», а дискурс – як мова живого спілкування; дискурс постає як явище діяльнісне, процесуальне, пов'язане з мовленнєвим творенням, а текст – як готовий продукт, результат мовної творчості, що має завершену форму; дискурс і текст пов'язані співвідношенням реалізації: перший розуміється як мовленнєва подія, у ході якої твориться текст як ментальний конструкт; дискурс асоціюється тільки з усним мовленням, а текст – з його письмовою формою; термін «дискурс» виступає родовим поняттям відносно понять «мовлення» й «текст» та об'єднує всі параметри, притаманні мовленню та тексту (мовлення пов'язане зі звуковою субстанцією, буває спонтанним, ненормативним, проте текст вирізняється графічною репрезентацією мовного матеріалу та є підготовленим, нормативним); дискурс трактується як комунікативна подія, що полягає у взаємодії учасників комунікації засобом вербальних текстів та інших знакових комплексів у певних контекстах спілкування. Цей підхід можна подати у вигляді такої формули: «дискурс = текст + інтерактивність + ситуативний контекст + культурний контекст».

На думку Т. В. Радзієвської, «текст репрезентантує загальносистемні властивості та належить до системи текстових типів, конкретні маніфестанти якої, будучи засобами комунікації, утворюють культурний простір та відбивають культурну пам'ять мовної спільноти» [Радзієвська 2000, с. 7].

Отже, дискурс характеризує комунікативний процес, що призводить до утворення певної формальної структури – тексту. В силу своєї ємності та досить глобального характеру він буде і далі залишатися в фокусі дослідницьких інтересів сучасної лінгвістики, збагачуючись додатковими інтерпретаційними нюансами, але зберігаючи свій тісний та безпосередній зв'язок із таким класичним мовним феноменом як «текст».

1.2.2 Дискурс, комунікація та стиль. Зазвичай поняття «комунікація» означає спілкування, передачу інформації від людини до людини, тобто специфічну форму взаємодії людей у процесах їх пізнавально-трудої діяльності, яка здійснюється головним чином за допомогою мови та інших знакових систем [Ярцева 1990].

Особистісні характеристики учасників дискурсу простежуємо в типових моделях його реалізації, і в цьому сенсі цінним є виокремлення типів учасників дискурсу, наприклад, інвективний, куртуазний та раціонально-евристичний типи мовних особистостей; в основу виділення цих типів покладені мовні стратегії конфліктної поведінки. У першому випадку – пряма вербальна агресія, у другому – емоція образи і тяжіння до етикетності, в третьому – розсудливість та іронія [Boroditsky 2004]. Як зазначають вчені Г. Буссманн та М. Хеллінгер [Bussman, Hellinger 2002, с. 9]: «особистісні характеристики учасників процесу комунікації являють собою нерозривну єдність індивідуальних, соціальних, національно-культурних та загальнолюдських особливостей поведінки, в той же час специфіка усвідомлення, вираження, комбінаторика цих особливостей у певних ситуаціях спілкування, жанрах мовлення і типах дискурсу залишається недостатньо вивченою».

Досліджуючи динаміку смислових переходів, В. І. Шаховский [цит. за: Шевченко 2005, с. 130] зазначає, що індивідуальна інтерпретація смислів у діалозі залежить від мінливої компетенції учасників спілкування та від того, що вони думають і відчують, усвідомлюючи світ і своє місце в ньому.

Розглядаючи поняття «дискурс», слід звернути увагу на поняття «стиль». Існують різні тлумачення «стилю»: по-перше, це різновид мови (функціональний стиль), закріплений традиційно за однією з найбільш вагомих сфер суспільного життя, що віддзеркалюється в фонетиці, граматиці, лексиці; по-друге, це загальновідома манера, спосіб виконання конкретного мовленнєвого акту; по-третє, це індивідуальна манера, в тому числі й літературно-художня, а також це мовна парадигма епохи, під якою розуміють

стан мови в стильовому відношенні до конкретної епохи тощо [Макаров 2003, с. 194].

Приналежність мовлення до того чи іншого стилю визначається використанням певних мовних лексичних, граматичних та стилістичних засобів [Воробьева 1993, с. 27]. Усне та писемне оформлення здійснюється відповідно до вищенаведених вимог і дає підстави співвідносити той чи інший акт мовлення (усний чи писемний) до певного стилю.

Слід зазначити, що різні типи дискурсів можуть поєднувати в собі спільні стилі мовлення. Наприклад, діловий та юридичний дискурси функціонують у відповідності з нормами та правилами офіційно-ділового стилю. Цей факт обумовлений тим, що цей стиль характеризується певним набором нормативних вимог, у відповідності з якими мають бути складені як ділові, так і юридичні папери [Герасименко 2011, с. 35]. Специфіка ділового спілкування полягає в тому, що, не зважаючи на те, хто є безпосереднім укладачем документа та кому його адресовано, офіційним автором та адресатом документа майже завжди є організація [Демьянков 2002, с. 33].

Однією з основних відмінностей стилю та дискурсу є те, що перший пов'язаний з формою суспільної свідомості, а другий – з певною суспільною ідеологією. Функціональна стилістика вивчає тексти в аспекті розуміння зв'язку між висловленнями, які забезпечують тематичне розгортання тексту, в той час як дискурсивний аналіз спрямований на пошук зв'язку між формою висловлення та соціально-історичними, культурними факторами його творення. Згідно з твердженням ученої Т. А. Крисанової [Крисанова 2016, с. 190]: «функціональний стиль і дискурс близькі, взаємопов'язані поняття, але онтологічно та гносеологічно відмінні. Стилiстичний та дискурсивний аналіз доповнюють один одного, дозволяючи розглядати мовне явище в статичному та динамічному аспектах».

Отже, поняття «дискурс» пов'язане не лише з актом комунікації, але й з метою та учасниками процесу комунікації. Тому в дослідженні акцентуємо на понятті «дискурс», запропонованим відомим лінгвістом

Т. А. ван Дейком [Dijk 2006, с. 46]: «дискурс – це комунікативна подія, що відбувається між тим, хто говорить та тим, хто слухає або спостерігає в процесі комунікативного акту в певному часовому, просторовому та інших контекстах. Ця комунікативна дія може бути усною, письмовою, мати вербальні та невербальні складові». Цей термін є набагато ширшим за поняття «стиль». Саме тому, якщо стоїть завдання проаналізувати певний тип дискурсу, то слід акцентувати на комплексному аналізі його складових частин, таких, як стильові, лексичні та граматичні аспекти. Поняття «дискурс» не є тотожним поняттям «комунікація» та «стиль». Щодо протиставлення дискурсу та комунікації, вчені висловлюються неоднозначно, уникають експлікації думок щодо інклюзивності поняття. З огляду на це, дотримуємося думки, що поняття «дискурс» та «комунікація» мають бути диференційованими і пов'язані гіперо-гіпонімічними зв'язками; у широкому сенсі дискурс включає комунікацію як низку актів обміну інформацією; а у вузькому – дискурс є синонімічним поняттю «комунікація», оскільки дорівнює комунікативному акту. У цій роботі дотримуємося широкого тлумачення дискурсу. Щодо розмежування понять «дискурс» та «стиль», акцентуємо на тому, що перший пов'язаний із динамікою комунікації залежно від певних соціокультурних умов, а стиль – із статикою.

1.3 Основні ознаки та види дискурсу

1.3.1 Універсальні та індивідуальні ознаки дискурсу. Визначення ознак, які властиві дискурсу, вперше розкрито в працях В. Дресслера та Р.-А. де Богранда [Beaugrande, Dressler 1981]. Отже, головними властивостями дискурсу дослідники вважають наступні: когерентність, когезія, інтенціональність, адресованість, інформативність, ситуативність, інтертекстуальність та сприйманість.

Когерентність виступає як універсальна властивість людської свідомості, що робить можливим встановлення індивідом відносин між різними подіями. Її пов'язують із семантичними, граматичними та стилістичними елементами, які невиражені експліцитно.

Когезія часто визначають як лексико-граматичний аспект семантичної зв'язності. Цей критерій пов'язаний способом утворення поверхневої структури тексту.

Іntenціональність дискурсу полягає в тому, що мовці намагаються взаємодіяти зі співрозмовником через вербальний канал.

Адресність дискурсу має комунікативно-прагматичну спрямованість на адресата у всьому різноманітті його характеристик (соціальних, вікових, комунікативно-рольових тощо).

Інформативність дискурсу пов'язана з тим, що він забезпечує мінімальний інформаційний зміст, відмежовує все зайве, тавтологічне, що перешкоджає розвитку інформації.

Ситуативність дискурсу характеризується співвіднесеністю тексту з релевантними факторами комунікативної ситуації його породження.

Інтертекстуальність передбачає відтворюваність у конкретному текстовому екземплярі інваріантних ознак, які визначаються моделлю його текстової будови – типу тексту.

Сприйманістю називають очікування реципієнта отримати зв'язний та змістовний текст, який є для нього значущим. Ця ознака також виражає доречність вживання різних мовних засобів у тій чи іншій комунікативній ситуації [Beaugrande, Dressier 1981, с. 45].

Н. Д. Арутюнова [Арутюнова 1990, с. 101-102] акцентує увагу на ще одній властивості дискурсу – його хронотопності, яка втілена в репрезентації та сприйнятті просторових і темпоральних відносин, та здійснюється в основному через дієслова та прислівники.

Окрім універсальних ознак, існують індивідуальні ознаки, тобто такі, які властиві окремим типам дискурсу.

П. В. Зерницький стверджує, що «дискурсу як мовному знаку вищого порядку властива модальність, пов'язана з домінуванням в ньому одного або декількох параметрів їх мовновпливових просторів» [Зерницький 1990, с. 65-66]. Ця риса властива дискурсам бажання, повинності, можливості, які мають різні мотиви та цілі спілкування.

Деяким видам дискурсу характерні риси авторитетності, наприклад, авторитетність наукового дискурсу. Ця категорія визнана однією з найважливіших складових комунікативного процесу. На думку Г. О. Болдирєвої та В. Б. Кашкіна [цит. за: Кашкин 2001, с. 60], її зміст пов'язаний із лінгвоекономічним та значущим статусом комунікантів. Авторитетність виступає як одна з прагматичних категорій, яка побудована з цитат та посилань, що апелюють до загальноновизнаних істин (втілених у прислів'я чи крилаті вислови).

На думку В. Б. Кашкіна [Кашкин 2001, с. 65], дискурсу також властива прецедентність. Для пояснення цієї ознаки вчений застосовує «дуже розгорнуту, перетворену, гіпертрофовану метафору. Прецедентний текст завжди формує якийсь концепт, соціопсихичне утворення, що характеризується багатомірністю та ціннісною значущістю».

Для поняття «дискурс» також характерна просторовість, яка, в свою чергу, є його якісною ознакою та визначається тим, що він, з одного боку, інтегрує семантичні, прагмасемантичні та синтактико-семантичні особливості всіх висловлювань, які до нього входять, а з іншого, як інтегрована сутність співвідноситься з цілісним динамічним референтом та несе в собі слід соціального й особистісного комунікативного контексту, текстотворення та передбачуваного сприйняття. Р. Барт наголошує на тому, що дискурс «проростає доверху, як зерно, але тягнеться вперед, як лінія» [Анисимова 2003, с. 25].

1.3.2 Критерії типологізації дискурсу. Існує багато різних класифікацій дискурсу. Одна з найвідоміших класифікацій належить Д. С. Павлюк [цит. за: Руберт 2001, с. 24].

Науковцями виокремлено велику кількість принципів, за якими створено такі класифікації [Карасик 2002, с. 305]:

- методи комунікації у суспільстві (комунікативні, вербальні, невербальні, тощо);
- комунікативний канал (звуковий, тактильний тощо);
- правила комунікації, типи презентації та реалізації прагматичних цілей мовця (етикетний, дидактичний, нормативний тощо);
- наявність різних типів інформації в комунікації (раціональний – об’єктивний, суб’єктивний, правдивий, неправдивий; духовний – обрядовий, релігійний, філософський, методологічний);
- тип соціальної діяльності (соціологічний, політологічний, філологічний);
- різновид культурної комунікації (культурний, модерністський, постмодерний);
- етнокультурні особливості комунікації (міжкультурний, етнокультурний);
- культурні та історичні особливості комунікації (дискурс середньовіччя, класичний, новітній тощо);
- вікові, гендерні характеристики мовців та їх соціальне становище (політичний, юнацький, феміністичний);
- типи та форми мовлення, принципи побудови повідомлення, його риторика (монологічний, діалогічний, розповідний, риторичний, іронічний тощо);
- характерні ознаки окремої особи чи групи (індивідуальний, унікальний, авторитетний тощо).

Однією з визначних є типологія дискурсів, запропонована Г. Г. Почепцовим [Почепцов 1999, с. 75-90], класифікація якого будується

на основі різних типів семіотичних знаків (літературний, фольклорний, міфологічний, ритуальний, театральний, неофіційний (позацензурний), неправдивий, лайливий, етикетний дискурси та ін.). Дослідник виділяє також газетний, театральний, теле- і радіодискурси, кінодискурс, дискурс у сфері паблік рілейшнз (ПР), рекламний, політичний, релігійний (фідеїстичний) тощо.

Типологія В. І. Карасика [Карасик 2002] зосереджує увагу на критерії оцінювальних характеристик дискурсів: психолінгвістичний (внутрішній код (думки, почуття тощо) та зовнішня вербалізація); лінгвостилістичний (розрізнення реєстрів при комунікативному контакті, розрізнення між усним та письмовим дискурсами); структурно лінгвістичний (визначення особливостей тексту); соціолінгвістичний (екзистенційний та інституційний (науковий, політичний, педагогічний, військовий, дипломатичний, рекламний, релігійний, медичний, юридичний, бізнес дискурс, спортивний тощо); прагматичний критерій (гумористичний та обрядовий).

За адресатним критерієм В. І. Карасик [Карасик 2000] розуміє особистісно-орієнтований та статусно-орієнтований (інституційний) дискурс. У першому – в спілкуванні беруть участь комуніканти, які добре знають один одного, а в другому – представники тієї чи іншої соціальної групи. Особистісний дискурс представлений двома основними різновидами: побутовим та буттєвим. Специфіка побутового дискурсу полягає в намаганні максимально стиснути інформацію, що передається, створити такий код спілкування, коли люди розуміють один одного з півслова. Буттєвий дискурс має на меті художнє та філософське розуміння світу.

Статусно-орієнтований дискурс – мовленнєва взаємодія представників соціальних груп чи інститутів один з одним, з людьми, які реалізують свої статусно-рольові можливості в рамках усталених суспільних інститутів [Карасик 2002, с. 193].

Звертаючи увагу на сучасний соціум, всередині інституційного дискурсу виокремлюють такі підтипи як: політичний, адміністративний, юридичний,

військовий, педагогічний, релігійний, містичний, медичний, рекламний, науковий, медійний тощо. Необхідно зазначити, що інституційний дискурс історично-мінливий. Якщо зникає суспільний інститут як особлива культурна система, то він розчиняється в суміжних типах дискурсу.

Прагмалінгвістична модель дискурсу висуває на перший план ознаки способу чи каналу спілкування. За способом спілкування розрізняють інформативний та фасцинативний, змістовний та фактичний, серйозний та несерйозний тощо, за каналом спілкування – усний та письмовий, контактний та дистанційний, віртуальний та реальний типи дискурсу [Карасик 2002, с. 295].

Особливу зацікавленість стимулюють деякі положення українських науковців О. І. Морозової та І. С. Шевченко [цит. за: Шевченко 2005, с. 233-236], котрі запропонували такі критерії розрізнення типів та підтипів дискурсу: за формою (усний, письмовий); за видом мовлення (монологічний, діалогічний); за адресатним спрямуванням (інституційний, персональний або буттєвий); за умов різних настанов і комунікативних принципів (аргументативний, конфліктний, гармонійний дискурси); за соціально-ситуативним параметром (політичний, адміністративний, юридичний, військовий, релігійний, медичний, діловий, рекламний, педагогічний, спортивний, науковий, електронний або інтернет-дискурс, медійний дискурс або засобів масової інформації тощо); за різноманітними характеристиками адресанта й адресата (соціально-демографічний критерій: дитячий, підлітковий дискурси та дискурс людей похилого віку, дискурс жіночий та чоловічий, дискурс мешканців міста й села; соціально-професійний критерій: дискурс моряків, будівельників, шахтарів; соціально-політичний критерій: дискурс комуністів, демократів); за функціональною та інформативною складовими (спілкування інформативне: емотивний, оцінний, директивний дискурси та фатичне); за критерієм формальності та змістовності у функціонально-стильовому аспекті відповідно до жанрів і реєстрів мовлення (художній, публіцистичний,

науковий та інші, офіційний та неофіційний). На думку О. І. Морозової та І. С. Шевченко [цит. за: Шевченко 2005, с. 234], статична типологія дискурсу як багатостороннє явище залежить від розробленої критеріальної бази, від визнаних у лінгвістиці певного періоду евристичних засад нової парадигми.

Не зважаючи на численну кількість різних типологій, В. В. Красних [Красних 2003, с. 114] акцентує на лише національних дискурсах: російському, англійському, іспанському тощо. На думку науковця, вищенаведені різновиди «не є окремими типами дискурсу, а які «адаптовані» відповідно до тієї сфери, у якій він функціонує».

Отже, існує багато різних видів дискурсу, які одночасно виявляють спільні та відмінні ознаки. Визначення типу дискурсу завжди історично зумовлено та визначається критеріями, що відповідають потребам конкретного аналізу.

У процесі дискурсивної діяльності комуніканти виступають як представники певної соціальної групи, яка дотримується конкретних когнітивно-ціннісних орієнтирів. В. І. Карасик [Карасик 2002] слушно зазначає, що такими орієнтирами виступають концепти дискурсу. Наприклад, для інституційного дискурсу такими можуть бути:

– педагогічний дискурс [Карасик 2000] – ВЧИТЕЛЬ (укр. *улюблений вчитель*; рос. *Кто ваш педагог?*; англ. *INSTRUCTOR, TUTOR, MENTOR, WEUD – a wise and trusted counselor*, тощо) та УЧЕНЬ;

– науковий дискурс [Карасик 2000] – ДОСЛІДНИКИ, ВЧЕНИЙ, НАУКА, ДИСЕРТАЦІЯ, ЧЛЕНСТВО В НАУКОВИХ СПІЛЬНОТАХ, ІСТИНА (укр. *Істина є очевидною*; рос. *истину необходимо раскрыть и познать*);

– політичний дискурс [Чернявская 2001, с. 13] – ВЛАДА (укр. *захопити владу*, укр. *сходження до влади*, укр. *важелі влади*, укр. *параліч влади*, укр. *капризи влади*, укр. *домагатися влади*) і ПОЛІТИК;

– медичний дискурс [Blommaert 2005, с. 41] – ЛІКАР, МЕДИЧНА СЕСТРА, САНІТАР, ДІАГНОЗ (рос. *врач поставил диагноз*), ХВОРОБА, ЛІКУВАННЯ, ЛІКАРНЯ, ЛІКИ, КЛЯТВА ГІППОКРАТА.

До прагмалінгвістичного типу належать:

– гумористичний дискурс [Карасик 2000] – ГУМОР, КАЛАМБУР, СМІХ та АНЕКДОТ (рос. *Кстати, знаете анекдот?*);

– релігійний дискурс [Шевченко 2005, с. 235-236] – БОГ (рос. *Господи!*), МОЛИТВИ, ГРІХ, ПСАЛМИ, СПОВІДІ, ПРОРОК, ВІРА, РАБ БОЖИЙ, ГРІШНИК РИТУАЛ, ЦЕРЕМОНІЯ, ОБРЯД, ЕТИКЕТ, ЖЕРТВОПРИНОШЕННЯ, НАДГРОБНІ ПРОМОВИ, КЛЯТВА (рос. *Клянусь говорить правда, и только правду, и ничего, кроме правды!*).

На думку Г. Кресса [Русакова 2006, с. 43] існує сексистський дискурс, мова якого використовується для опису жінок та чоловіків та аспектів їхнього життя. Він вважає, що цей дискурс дописує стереотипні сексуальні ролі обом статям. У світовій культурі концептами для опису образу жінки виступають БОЖА МАТЕР, ДОМОГОСПОДАРКА, СПОКУСНИЦЯ, тощо. Концептами чоловічого образу є ВОЇН, В'ЯЗЕНЬ, ЗРАДНИК та інші.

Гендерна специфіка розподілу ВЧИТЕЛІВ у школі призвела до того, що в українськомовному педагогічному дискурсі може бути вчителька (вихователька в дитячому садку), але немає паралельних позначень для чоловіків, утворюючи лакуни.

Отже, як бачимо, різні дискурси акцентують увагу на гендерних аспектах. У кожному дискурсі оперують характерними поняттями, концептами, які є орієнтирами в колективі мовців. Кожному дискурсу характерні певні концепти завдяки, яким ми зможемо розпізнати певний тип дискурсу.

1.4 Гендерний аспект конструювання дискурсу

Гендерні дослідження базуються на тому, що у кожної людини існує два типи статі: біологічна стать та соціокультурна (гендер). Якщо біологічна стать – це сукупність анатомічних та фізіологічних ознак, завдяки яким можна визначити особу жіночої або чоловічої статі, то гендер, або соціокультурна стать людини – це сукупність соціальних очікувань і норм, цінностей та реакцій, які формують окремі риси особистості [Best 2003, с. 12].

Гендер як продукт суспільних відносин і культурної традиції закріплений як у суспільній, так і в індивідуальній свідомості. Лінгвістику цікавить перш за все не сам гендер, який є по суті екстралінгвістичним, когнітивним феноменом, а мовні механізми його конструювання, а також позамовні фактори, що впливають на цей процес [Eckert 2003, с. 24]. Актуальним науковим питанням є те, яким чином гендер представлений у тексті, які вербальні та невербальні засоби вжито у його конструюванні.

Стать та гендер охоплюють різні етапи життя людини. Стать людини є визначеною з моменту народження, її не обирають. Вона детермінована біологічними факторами, гормональним статусом, генетичними відмінностями тощо. Гендер – це конструкція іншого типу. Як влучно написала С. де Бовуар [цит. за: Семиколенова 2002, с. 154], вирішальним фактором у формуванні відмінностей є культура: «... жінкою не народжуються, нею стають».

І. І. Халєєва [цит. за: Возняк 2003] визначає гендер як міждисциплінарну інтригу, в центрі якої є велика кількість наук про людину. Отже, поняття «гендер» визначаємо як загальну дисципліну, котра містить усі науки, що досліджують людину.

Якщо говорити про структуру гендера, то А. А. Хвостов [Хвостов 1994, с. 194-195] виділяє такі його складові: гендерна ідентичність (сприйняття, ідентифікація себе як чоловіка або жінки); гендерні ідеали

(уявлення щодо призначення чоловіка або жінки, що відбивають культурні уявлення про чоловічу та жіночу поведінку); гендерні ролі (диференціювання діяльності, статусів, прав та обов'язків індивідів залежно від їх статевої приналежності); гендерні типи (різновид ролей соціальних, вони нормативні, відображають певні соціальні очікування, виявляються у поведінці).

Отже, гендер є феноменом складним та має комплексну розгалужену структуру. Це один із параметрів людської особистості, що містить не тільки стать як біологічну характеристику, але й як культурно зумовлений розумовий конструкт. Оскільки гендер є складним поліфункціональним феноменом, він найчастіше виражений у мові за допомогою певних стереотипів, які формуються упродовж тривалого часу.

Гендерний розподіл сфер діяльності людини підтверджує маркованість чоловічих і жіночих якостей. Гендерні стереотипи – це один із видів соціальних стереотипів, заснований на прийнятих в суспільстві уявленнях про маскулінність і фемінінність та їх ієрархії [Voroditsky 2004]. Стереотипи жіночності та мужності не просто формують людей – вони часто вказують (в залежності від статі) на певні якості, норми поведінки, рід заняття та інше. Від гендерних стереотипів «страждають» не тільки жінки, а й чоловіки [Хуеґін 2005].

На думку Г. Кресса [цит. за: Русакова 2006, с. 43], мова, яка використана для опису жінок й аспектів їхнього життя, є відмінною від мови, що вживається для опису життя чоловіків. Науковець вважає, що існує сексистський дискурс, який дописує стереотипні сексуальні ролі обом статям. У світовій культурі образ жінки носить суперечливий характер: від її обожнювання в образі Божої Матері до зведення до образу підступної спокусниці, яка накликає лиха на людство.

У сучасних соціогуманітарних науках «маскулінність» є одним із основних понять, що означає «соціальні очікування від представників чоловічої статі та стосується соціально сформованих рис мужності (маскулінності)» [Васьківський, Кіца 2011, с. 56]. Маскулінність можна

визначити як певну систему нормативних уявлень про чоловіка, а саме про властивості таких його основних характеристик як зовнішність, манери поведінки, стиль життя, інтереси, цінності, установки, сексуальні орієнтації тощо.

Вияви маскулінності та фемінінності наявні в різних дискурсах, представлених вище. Гендерні особливості комунікативної поведінки мовної особистості в політичному дискурсі стали об'єктом дослідження декількох дисциплін, які пов'язані не тільки зі зростаючою відкритістю сучасного суспільства до сфери політики, а й зі збільшенням значимості ролі жінки в формуванні політики держави; усвідомленням необхідності вивчення жіночого фактора у видах діяльності, які протягом багатьох століть вважалися прерогативою чоловіків [Шевченко 2005, с. 233]. Якщо в минулому комунікативні стратегії політичного дискурсу вивчалися без поняття «гендер», то сьогодні актуальним є питання специфіки гендерної репрезентації політики в дискурсивних практиках.

На часі важливою постає специфіка політичного дискурсу, яка полягає в таких рисах, як авторитарність, дистанційованість і агресивність. Ці особливості політичної комунікації вимагають від політиків прояви лідерських якостей, рішучості та харизми [Best 2003, с. 14].

Загальновідомо, що сприятливою якістю іміджу чоловіка-політика є мужність або маскулінність, конструювання якої в комунікативних практиках здійснюється в комплексі різноманітних прийомів. Наприклад, у використанні ключових епітетів. У своєму дослідженні «Гендер в британській і американській лингвокультурах» Е. С. Гриценко [цит. за: Герасіменко 2011, с. 9] наводить приклад передвиборної промови Дж. Керрі на з'їзді Демократичної партії в Бостоні в 2004 р., де ключовим епітетом в різних контекстах (більше 15 уживань), була одиниця *strong*: “*to make America stronger at home and respected in the world; And I will build a stronger American military; We need to lead strong alliances*” [Kerry 2004].

Натомість, розглядаючи поняття «фемінінність» з позиції жінки-політика, ми визначаємо його найбільш доречним із акцентом на жіночність. Наприклад, Х. Клінтон [Clinton 2008] у промовах про себе часто використовує одиницю *mother*: “*I’m very proud to be called the **mother** of the U.S. A. Pavilion, a proud **mother**. A proud Democrat. A proud America*”. Основною метою повтору лексеми *mother* є скоріше не вказівка на соціальний статус, а створення іміджевого ефекту борця за права жінок.

Яскравим прикладом успішного конструювання іміджу «жінки – політичного лідера в соціальному контексті, яка характеризується інституціоналізованим сексизмом» [Fairclough 1989], є стиль М. Тетчер. Відомо, що майбутній першій жінці – прем’єр-міністру Великобританії довелося звернутися за допомогою до професійних інструкторів, щоб знизити тон голосу і темп мови, оскільки її занадто високий голос і швидка мова асоціювалися із зайвою емоційністю.

Масове репродукування у ЗМІ консервативних гендерних стереотипів (протиставлення чуттєвих, слабких жінок жорстким, сильним чоловікам) посилює традиційні уявлення про жінок та чоловіків, які є взагалі різними особами, з відмінними ролями та функціями у суспільстві [Kerry 2004, с. 10]. З іншого боку, ми спостерігаємо вкорінення «сучасних» уявлень про чоловічі та жіночі ролі, атрибути зовнішнього вигляду, розмиття кордонів між маскуліною та фемініною сферою діяльності (наприклад, звернення уваги на важливість чоловічої зовнішності, претендування жінки на роль керівника у професійній сфері).

У рекламному дискурсі образ жінки визначено за характером відповідної сфери комунікації, метою та завданнями. У політичній рекламі феміністичний образ представлений як виключно позитивний і часом піднесений. У рекламах соціального і комерційного характеру образ жінки допускає свободу в інтерпретації і деяку «приземленість» [Русаківа 2006, с. 45]. Як зазначає Е. Е. Анісімова [Анісімова 2003, с. 45], у рекламі феміністичний образ виступає в іпостасі естетизованої жіночої привабливості (жінка –

представниця слабкої статі, що володіє шармом) та еротичної іпостасі (жінка – сексуальний об’єкт), між якими важко провести досить чітку межу.

Що ж стосується маскулінності у рекламних роликах, то виділяють чотири гіпотетичні дискурсивні способи репрезентації чоловіків:

– сім’янин – неофіційність, комфорт, батьківство, романтичність, емоційність, духовних цінностей, романтичних емоцій. Такий образ зустрічаємо в рекламі побутових товарів, ліків, продуктів харчування, сфери послуг тощо;

– бізнесмен – консервативність, діловитість, матеріальні цінності. Цей образ представлений у рекламі алкогольних напоїв, транспортних засобів, бізнесу та компаній тощо;

– звабник – привабливий зовнішній вигляд та прояв естетичних цінностей. Чоловіка такого типу зображено в рекламі косметики, одягу, транспортних засобів, у середовищі розваг тощо;

– спортсмен – спортивний зовнішній вигляд, агресивна поведінка. Найчастіше зображений у рекламі продуктів харчування, ліків, косметики, одягу тощо [Voroditsky, 2004].

Отже, опозиції ‘маскулінність – фемінінність’ актуальні для укорінення стереотипів у різних дискурсах (фемінінність – ніжність, жіночність; натомість маскулінність – сила, агресія).

1.5 Методи та методологія дослідження фемінінності та маскулінності в дискурсі

Дослідження гендеру та гендерних стереотипів є новою течією в науці. Однак темп розробок у цій сфері дуже стрімкий і продовжує зростати. З цього можна зробити висновок про те, що при дослідженні фемінінності та маскулінності у різних дискурсах вчені використовують різні методи.

Так, наприклад, у своїй статті «Гендерні стереотипи в рекламному дискурсі» А. В. Жарникова [Жарникова 2016, с.86] посилається на метод асоціативного експерименту. Вона стверджує, що цей метод «дозволяє установити зв'язок між значенням слова та їх смисловим змістом, який виникає в процесі придбання людиною досвіду в рамках тієї чи іншої культури».

В іншій статті автор акцентує увагу на концептах. М. А. Кротова [Кротова 2011, с. 137] зображує в цій категорії яскраво виражену бінарну опозицію «чоловіче-жіноче», яка в свою чергу виявляє низку ознак. Вони також зображені як концептуальні бінарні опозиції, де елемент мужності не маркований, а елемент жіночності – маркований.

Є. Г. Мартірос'ян і Г. В. Редько [Мартіросьян, Редько 2011, с. 20] в своїй статті наголошують на лінгвокультурологічний підхід до поняття гендеру. Вони стверджують, що гендер є елементом культури й людського сприйняття, тому дуже важливо досліджувати цей феномен, досліджуючи асоціації того чи іншого народу, що пов'язані з цією категорією. Найбільш ефективними методами дослідження культурних домінант автори називають «спостереження, експеримент і контрастивний аналіз».

Важливою вважаємо наукову працю Н. П. Трайковської, де автор досліджує імпліцитну інформацію в дискурсі з точки зору її гендерних особливостей. У своїй роботі Н. П. Трайковська [Трайковская 2016, с. 6] використовує метод мовностилістичного аналізу виразних засобів, зображених у рекламі. Дослідниця проаналізувала великий обсяг рекламних банерів на предмет використання різних зображувальних засобів і тропів, а потім розподілила всі елементи реклами за гендером адресата. У практичній частині дослідження Н. П. Трайковська пропонує виокремити деякі види імплікації, властиві «чоловічій» та «жіночій» рекламі.

Одним з найбільш вживаних методів дослідження гендерних ознак у різних дискурсах вважається мовно-стилістичний метод. Так, наприклад, науковці Е. В. Вітліцька, О. Д. Назарова, Е. А. Самотуга активно

використовують цей метод. Це свідчить про те, що цей метод є одним із основних методів дослідження гендерних стереотипів у дискурсі.

У більшості наукових робіт представлено оригінальний підхід до дослідження гендерних стереотипів: лінгвістичний текст та візуальний супровід аналізуються в сукупності, де в кінці праці науковцями створено конкретний образ, який відповідає тому чи іншому стереотипу та який знаходиться у певному середовищі [Трайковская 2016].

Вчені використовують одразу декілька методів аналізу феміністичного та маскулінного дискурсу для створення повного обсягу дослідження. Наприклад, якщо розглядати мовно-стилістичний метод, то разом із тим використовують аналітичний.

1.6 Опозиція ‘маскулінність – фемінінність’

Сучасні гендерні дослідження в області мови й комунікації стають предметом зацікавлення усе більшого кола лінгвістів, формуючи самостійний науковий напрямок – лінгвістичну гендерологію, або гендерну лінгвістику. Гендерні відмінності в мові досить повно дослідив Р. І. Аванесов [Аванесов 1984, с. 9-10]: «Відмінності в мові, пов’язані з віком і статтю співрозмовників, можуть стосуватися також фонетики. Вона має соціальний характер (а не біологічний)».

Завдяки лінгвістичним дослідженням взаємозв’язку мови й гендеру ми визначаємо мовні механізми конструювання гендерних категорій у контексті культурно-соціальних відносин. Використання гендерного підходу до аналізу структур мови «дозволяє отримати інформацію про те, яку роль має гендер у тій чи іншій культурі, які поведінкові норми для чоловіків і жінок фіксуються в текстах різного типу, що змінює уявлення про норми, які стильові особливості можемо віднести до переважно жіночих або

переважно чоловічих, як осмислюється мужність і жіночність у різних мовах та культурах та як гендерна приналежність впливає на засвоєння мови» [Денисова 2002, с. 139].

Сутність категорій «маскулінність» і «фемінінність» розуміємо через їх співвідношення із соціумом (моделі поведінки людини в суспільстві, їх оцінка, уявлення про риси чоловіка й жінки, стереотипи «типових чоловічих і жіночих» ролей). За словами І. В. Костеріної [Костерина 2010, с. 117], термін «маскулінність» позначає «набір певних якостей і практик, що дозволяють людині репрезентувати себе як чоловіка. Більш того, якості та практики будуть змінюватися в залежності від сценарію маскулінності, якому віддає перевагу чоловік у конкретних ситуаціях».

Маскулінність і фемінінність – це нормативні уявлення про соматичні, психічні й поведінкові властивості, які є характерними для жінок і чоловіків. На думку І. С. Кона [Кон 2001, с. 573-576], існує три різних значення поняття «маскулінність»:

– дескриптивна, описова категорія, яка позначає сукупність поведінкових та психічних рис, властивостей та особливостей, які об’єктивно належать чоловікам на відміну від жінок;

– аскриптивна категорія, яка позначає один із елементів символічної культури суспільства, сукупність соціальних уявлень, установок, вірувань про те, яким є чоловік та які якості йому належать;

– прескриптивна категорія – система настанов, які характеризують не середньостатистичного, а ідеального («справжнього») чоловіка, тобто нормативний еталон чоловіка [Берд 2000, с. 6].

Як зазначив І. С. Кон [Кон 2001, с. 574], «маскулінність – це те, що слід додати до анатомії чоловіка, щоб отримати чоловічу гендерну роль».

Маскулінність та фемінінність є соціальними, а не біологічними категоріями, котрі відображають стереотипні уявлення про особистісні характеристики, зовнішність, поведінку, одяг, захоплення, інтереси, професійні заняття, освітні спеціальності, сексуальні та міжособистісні

стосунки чоловіків і жінок. Існує велика кількість традиційних моделей маскулінності та фемінінності, котрі залежать від етнічних та релігійно-філософських позицій, однак абсолютна більшість із них базуються на опозиції: суб'єкт-об'єкт, сила-слабкість, активність-пасивність, жорсткість-м'якість [Шевченко 2016].

У процесі формування гендерних категорій, особливу роль відіграють гендерні стереотипи як різновид соціальних. Гендерні стереотипи лінгвісти визначають як міцно закріплені в колективній свідомості «культурно і соціально обумовлені думки про якості, атрибути та норми поведінки представників обох статей та їх відображення в мові» [Кирилина 2004, с. 227]. Стереотипізація є найбільш поширеним і «ефективним механізмом формування традиційної гендерної поведінки й соціальних ролей» [Воронина 1999, с. 16]. Гендерні стереотипи проявляються у всіх аспектах життєдіяльності людини: звички, поведінка, мовний та мовленнєвий аспекти.

У вивченні лінгвістичної гендерології в основі є мовна поведінка чоловіків та жінок у різних комунікативних ситуаціях В. В. Потаповим [Потапов 2002, с. 103] визначено такі основні напрямки досліджень:

- виявлення певних відмінностей мовних рівнів: фонетики, морфології, семантики й синтаксису, а також відмінностей в області вербальних стереотипів у сприйнятті жінок і чоловіків;

- дослідження семантичних відмінностей, які пояснюються особливостями перерозподілу соціальних функцій у суспільстві – підхід виключно з гендерних позицій, пов'язаний із соціальною природою мови жінок і чоловіків;

- побудова психолінгвістичних теорій, у яких «жіноча» й «чоловіча» мови належать до особливостей мовної поведінки жінок і чоловіків».

Лінгвістичні принципи аналізу гендеру базуються на таких положеннях:

- гендер є параметром змінної інтенсивності в різних комунікативних ситуаціях від активізації до повного зникнення;

– культурно-символічний характер гендеру зумовлює появу гендерної метафори, яка функціонує подібно будь-яким іншим метафорам;

– у гендерних дослідженнях застосовується особлива стратегія ставлення до тексту, яка містить одночасно і його деконструкцію, і його реконструкцію, при якій будь-яка інтерпретація тексту визнається неспроможною [Кон 2001, с. 134].

У соціолінгвістиці маскуліність і фемінінність трактуються як категорії соціальної ідентичності, що володіють дескриптивними, аскриптивними та прескриптивними характеристиками. Соціолог І. С. Кон [цит. за: Кирилина 2003, с. 571] розглядає цю опозицію «як особливу соціальну ідентичність, яка існує виключно в певному соціумі та змінюється разом із ним».

Як дескриптивні (описові) категорії, опозиція ‘маскуліність – фемінінність’ позначає сукупність поведінкових та психологічних рис, властивих та відмінних рис, об’єктивно властивих чоловікам і жінкам. Аскриптивний аспект цієї опозиції визначає символічне значення, що має соціальні уявлення про обов’язкові якості чоловіка та жінки. Прескриптивна категорія розкриває маскуліність і фемінінність як нормативний еталон мужності й жіночності [Кон 2001, с. 571-572].

До мовного конструювання категорій маскуліності та фемінінності в дискурсах належать наступні лінгвістичні прийоми:

- гендерне позначення найменувань особи;
- застосування гендерно-релевантних займенників;
- вибір дієслівних форм;
- імітація чоловічого та жіночого мовлення на лексичному та синтаксичному рівнях.

Вибір синтаксичних засобів у дискурсах пов’язаний із характером викладу й завданнями дискурсу. Для вираження маскуліності в дискурсі з аргументованим типом викладу застосовуються прості категоричні пропозиції з присудком у формі дієслівного імперативу, а для фемінінності

використовують прості пропозиції з складеним іменником або дієслівним присудком.

До оповідного й описового (дескриптивного) типів викладу належать прості речення, в яких дієслівний присудок узгоджується з підметом у вигляді гендерно маркованого іменника або особового займенника. При вираженні маскулінності прості речення зазвичай ускладнені конструкціями з однорідних присудків, що передають процес спілкування або демонструють послідовність дій. Категорія фемінінності виражена простими реченнями, що містять однорідні члени (присудки, означення, додатки), вставні конструкції тощо.

У висловлюваннях із гендерно значущою тематикою для когнітивного засвоєння інформації часто застосовують фразеологізми та стійкі вирази. Для посилення ефекту гендерних характеристик використовуються риторичні прийоми (наприклад, гіпербола).

На фонетико-фонологічному рівні виокремлюємо наступні гендерні відмінності:

- довгі голосні, що характерні «фемінінності»;
- для жіночої вимови характерна велика дифтонгізація наголошеного [o];
- у жіночому мовленні спостерігається африкатизація [т'], [д'], що менше властиво чоловічому мовленню;
- жінки використовують інтонаційні засоби для вираження різних значень, а чоловіки в цих же мовних ситуаціях використовують лексику й граматику;
- використання просодичних засобів, наприклад, придих, лабіалізація, назалізація тощо характерно для жінок.

На лексико-граматичному рівні ми визначаємо такі відмінності:

- чоловіки вживають більше неологізмів, а також слів із термінологічної та професійної лексики;
- жінки використовують оцінні прикметники;

- у жіночому мовленні значно частіше присутні вступні слова й вирази, які виражають різну ступінь впевненості мовця;
- чоловіки рідше використовують модальні дієслова в минулому часі;
- чоловіки використовують дієслова в активному стані, а жінки – в пасивному.

Отже, можемо зробити висновки, що гендер – це не лише прояв біологічних факторів, але й соціальних. Основна категорія гендеру є ‘маскулінність-фемінність’ завдяки, якій ми отримуємо уявлення про риси «типового» чоловіка та «типову» жінку. Кожному народу властиві певні гендерні стереотипи (звички, вимова, поведінка тощо). Проявляються такі стереотипи на різних рівнях: морфологічному, синтаксичному, лексичному, фонетичному, граматичному тощо.

Завдяки гендорному дослідженні, ми можемо дізнатися як поведуть себе чоловіки та жінки у певних умовах, у певному народі. Вивчаючи гендерну стереотипізацію, ми завжди звертаємо увагу на історичні та соціальні умови.

У цьому дослідженні ми акцентуємо увагу на вираженні гендерної стереотипізації в австралійському художньому дискурсі через лексичні одиниці.

РОЗДІЛ 2

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В АВСТРАЛІЙСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

2.1 Історичні та соціокультурні умови формування опозиції ‘маскулінність – фемінінність’ в австралійському англійськомовному дискурсі

Концепт ‘маскулінність – фемінінність’ в австралійській культурі та літературі почав формуватись ще у XVIII столітті. Капітан Джеймс Кук 22 серпня 1770 року приземлився на острові під Британським прапором та назвав його Новим Південним Уельсом [Russel 1992, с. 3].

Корінні жителі цього острова були аборигенами. З часом вони зрозуміли, що колонізаторів цікавили не люди, а землі. Згодом почалась війна за землі між аборигенами та колонізаторами.

Проголосивши Новий Південний Уельс британською землею, британцям необхідно було вирішити, як краще використовувати нову землю. З того часу британські в’язниці були переповнені. У 1787 році британський уряд вирішив, що Новий Південний Уельс стане новою виправною колонією для того, щоб зменшити кількість ув’язнених у переповнених шахтах по всьому королівству [Russel 1992, с. 50]. До 1787 р. континент вільно населяє більш ніж 250 окремих племен. У травні 1787 року перший флот транспортних суден висадився в затоці Ботані. Серед засуджених були ті, кого заарештували за незначні правопорушення та ті, хто вчинив найбільш тяжкі злочини. Хоча їм довелося працювати в рабстві, проте існувала можливість знову стати вільною людиною. Існували три способи – абсолютне помилування, умовне помилування та квитанція про відпустку. Абсолютне помилування надавало права та громадянство в межах колонії, а квитанція про звільнення – дозволяла засудженим працювати на себе на території колонії [Robert 1986, с. 307].

Каторжники зіграли значну роль у становленні літератури в Австралії. Саме вони стали авторами перших поетичних і прозових творів, основною тематикою яких була каторга. Автобіографічні твори, які призначалися англійському читачеві, описували австралійську флору та фауну й пригоди. Завершувалися подібні твори тугою за Батьківщиною.

Ще одна хвиля іммігрантів до Австралії розпочалася в епоху «Золотої лихоманки». У 1851 році золото було виявлено в Саммерхіл-Крік у Блакитних Горах [Russel 1992, с. 139]. Розпочалася хвиля імміграції із Європи, Америки та Китаю. У результаті цього, у період з 1851 по 1861 рр.. населення Австралії збільшилось майже втричі. Кількість аборигенів суттєво зменшилась через численні хвороби, завезені до країни європейцями [Russel 1992, с. 137]. «Золота лихоманка» назавжди внесла до австралійської свідомості дух успіху, незгасиму надію на посмішку фортуни та сприяла складанню міфу про «щасливу Австралію». Населення цієї землі почало стрімко зростати, та згодом люди стали думати про нове майбутнє, де вони можуть самі вирішувати свою долю. Тому в середині XIX ст. австралійці перестали писати про каторгу, а замість цього почали писати про добробут, та які можливості відкриваються в Австралії.

Після багатьох років британського панування, аборигени були незадоволені залежністю від Сполученого Королівства. Віддалене розташування континенту було великою перевагою. Географічна та психічна ізоляція австралійців, спільні риси, культурний та історичний фон, підштовхнуло до заснування незалежної нації.

З потребою незалежності з'явилася необхідність визначення австралійської індивідуальності. По-перше, існували аборигени. По-друге, відбулося поселення засуджених або, як їх ще називали, каторжників. По-третє, була хвиля іммігрантів, що прийшла під час та після «золотої лихоманки». Важливим є те, що ці групи мали три спільні риси – біла шкіра, мужність та європейське походження. Хоча англійські засуджені були виключені з осіб, які могли б потенційно відповідати австралійському

прототипу, їх діти сприймалися більш позитивно. За словами Палмера, «існувала «теорія відродження», яка припускала, що відбудеться велика зміна в поведінці та особливості дітей-засуджених. Згідно з цією теорією, клас мешканців, що народилися в колонії, як правило, є високими, мають витончені кінцівки, світлий колір обличчя. Вони більш виносливі та менш виснажені роботою, ніж корінні європейці. Вони спритні та швидкі» [Vance 1963, с. 32].

Існував міф, згідно з яким: «типовий австралієць» – це практична людина, груба й готова у своїй манері швидко вгамувати будь-яку появу манерності в інших. Чоловік, що здатний до великого навантаження у надзвичайній ситуації, зазвичай не відчуває потреби працювати без поважної причини. Він присягається та п'є лише з нагоди. Незважаючи на те, що він «найнадійніша у світі людина», він, як правило, є мовчазним, а не балакучим. Він скептичний щодо цінностей релігії. [...] Він – жорстка незалежна людина, яка ненавидить офіційність й авторитет, особливо коли ці якості втілені в офіцерах та поліцейських. Але він дуже гостинний» [Russel 1992, с. 16-17].

Згадок про жінок майже немає. Переважна більшість засуджених були чоловіки. Копання було не жіночою справою, тому зазвичай, копачами були чоловіки. Саме тому і в ставленні нації, переважно, брали участь чоловіки.

Хоча незалежна Австралія хотіла позбутися від залежності англійців, вони прийняли західні стереотипи щодо жінок. Їхнє місце – це дім; їхнє єдине завдання – бути гарними матерями та домогосподарками. Австралійська жінка повинна бути вірною дружиною. Але все ж в історії з'явилися такі групи жінок, як засуджені жінки або дружини військових, але все ж їм не приділяли багато уваги.

Отже, становлення культурної свідомості в Австралії відбувалось серед наглядців, каторжників та переселенців. Головним героєм виступає мужній, виносливий чоловік.

2.2 Гендерні стереотипи у творах австралійських авторів-чоловіків

Існує багато прикладів гендерної стереотипізації. Зображення ролей роблять значний вплив на уявлення та розуміння відносин між чоловіком та жінкою. Багато авторів чітко показують ставлення та очікування самих персонажів, які відображають соціальні норми суспільства. Однак у більшості творів автори демонструють читачеві складний характер чоловічих та жіночих відносин.

Австралійських чоловіків, у яких головною метою є матеріальний добробут, письменники характеризують через сумніви жінок: “*now she had had an almost mystical belief in Hughie’s essential rightness and his power to make things work together for good. What if she had been banking on an illusion!*” [Vance 1963, с. 251]. Деякі автори наголошують на тому, що чоловіки в Австралії вільні та незалежні: “*Independent community. The pride of free men who owned the tools...*” [Palmer 1972, с. 54]. Чоловіків також описують за допомогою наступних прикметників: “*A man’s love is only part of his – which is true, and only natural and reasonable...*” [Lawson 1984]. Австралійські чоловіки дуже працьовиті та більшість з них належать до робітничого класу, тому вони використовують “*the black-fellow’s lingo*” у спілкуванні.

Письменники описують жінок витонченими, гарними, вдягненими зі смаком, не зважаючи на те, де вони працюють або чим займаються: “*The shortening of her frocks revealed the fact that she had shapely feet and ankles, and in spite of all the hard work she had done, she had never let her figure go to pieces, pottering about among her melons in Uncle Tony’s boots and carrying buckets of water from the well by the creek*” [White 1948, с. 43].

Наступний австралійський письменник також описує жінок витонченими, гарними, сором’язливими: “*Her sweet face seldom smiled. It was high, small, bright, and shyly serious. She seemed taller than she was; would have been active if she had not been delicate; and was straight as a needle*”

[Hay 1955, с. 4]. Але не дивлячись на те, що жінки дуже гарні, вони не розуміють те, що повинні розуміти чоловіки: “*But a woman doesn’t understand these things – she never will, she can’t – and it would be just as well for us to try and understand that she doesn’t and can’t understand them*” [Lawson 1984].

Однією з найважливіших тем, яку висвітлюють автори-чоловіки, є *mateship*. Для австралійського чоловіка дружба – найголовніше в житті. Найбільш близькі стосунки в творах авторів-чоловіків – це не любов між чоловіком та жінкою, а дружба між чоловіками. Письменники приділяють увагу лише чоловічій дружбі, а про жіночу – вони навіть не згадують. Наприклад, у творі Г. Лоусона “*Previous Judgments I-VIII*” показані міцні стосунки між Превіусом та Дотті. Обидва чоловіки мають судимість та постають жертвами суспільства, яких не пробачили. Але автор демонструє союз між цими людьми, як одні з найбільш близьких стосунків, які він знав. Як зазначила Джудіт Райт: “*The ‘mateship’ ingredient in Australian tradition was always and is necessarily one-sided; it left out of account the whole relationship with women*” [Wright 1965, с. 138-139].

У творі В. Палмера також є яскравий приклад чоловічої дружби: “*Independent community. One built on the idea of mateship, which was the true spirit of the country. The pride of free men who owned the tools they lived by and worked for the common good. We few, we happy few, we band of brothers*” [Vance 1972, с. 54]. Автор показує, що саме чоловіча міцна дружба здатна об’єднати людей: “*You’re the man to hold the crowd together with that line of talk about mateship and what working people have in common*” [Vance 1972, с. 105]. Використовуючи “*band of brothers*”, ми розуміємо, що стосунки між чоловіками є найближчими. Крім цього, письменники розповідають, де чоловіки проводять час із своїми друзями: “*...said Mitchell to his mate in their camp by the dam at Hungerford ...*” [Lawson 1984].

Дружбу між жінками чоловіки-автори майже не зображують. Більш того, письменники демонструють своєму читачеві змову між жінками, одна з яких

обурена на свого чоловіка: “*Whenever Mary’s sister started hinting about a buggy, mm I reckoned it was a put-up job between them*” [Lawson 1984, с. 738].

Австралійські письменники показують, що гендерні стереотипи є популярними в національній літературній традиції – написанні *bush*, яка робить акцент на бушмені та його самоті. Райони, в таких творах, як правило, малонаселені. Проживають там в основному чоловіки, у яких часто немає сімейного життя. Деякі автори, такі як Генрі Лоусон, наприклад, описують історичні факти про мандрівників, які в пошуку роботи, ізолюючи своїх бушменів від їх сімей. Разом із тим він також вважає, що любовні відносини між чоловіками та жінками є незадовільними: “*I suppose your wife will be glad to see you*”, said Mitchell to his mate in their camp by the dam at Hungerford ...

“Yes,” said Mitchell’s mate, “and I’ll be glad to see her too”. “I suppose you will,” said Mitchell ...

“*I don’t think we ever understood women properly,*” he said... “*I don’t think we ever will – we never took the trouble to try, and if we did it would be only wasted brain power that might just as well be spent on the black-fellow’s lingo; because by the time you’ve learnt it they’ll be extinct, and woman’ll be extinct before you’ve learnt her...*” [McElhinny 2005]. Автор-чоловік чітко показує, що між чоловіком та жінкою існує напруга, непорозуміння. Герой навіть не впевнений чи зрозуміє його дружина.

Деякі автори-чоловіки показують, як бушмен може втратити чоловічі риси, а замість них отримати жіночі. Особистість Джо Вілсона наповнюється слабкістю, пасивністю, песимізмом і відчаєм через дружину. У повісті «Полийте герані» Джо висловлює ці страхи: “*If I don’t make a stand now,*” I’d say, “*I’ll never be master. I gave up the reins when I got married, and I’ll have to get them back again.*” *What women some men are!*” [Lawson 1984, с. 722].

Чоловіка описують не лише як *бушмена*. Австралійського чоловіка письменники описують як “*it might be argued that he should have been master. Some men are too lazy to be masters in their own homes, and run the show properly;*

some are too careless, and some, too drunk most of their time, and some too weak” [Lawson 1984, с. 26].

Письменники-чоловіки також демонструють песимістичний погляд на стосунки між чоловіком та жінкою. Автор вказує не лише на неможливість взаєморозуміння між протилежною статтю, а й говорить про те, що взаєморозуміння у любовних відносинах неважливо: *“Somebody wrote that a woman’s love is her whole existence, while a man’s love is only part of his – which is true, and only natural and reasonable, all things considered. But women never consider as a rule... He’s got her and he’s satisfied; and if the truth is known he loves her – really more than he did when they were engaged, only she won’t be satisfied about it unless he tells her so every hour of the day... But a woman doesn’t understand these things – she never will, she can’t – and it would be just as well for us to try and understand that she doesn’t and can’t understand them”* [Lawson 1984]. Ця розмова між Мітчеллом та його напарником вказує на те, як Лоусон песимістично зображує любовні стосунки через характер гендерних стереотипів.

Однією з характерних особливостей австралійських чоловіків та жінок є віддаленість у спілкуванні між подружжям. Автори-чоловіки описують подружнє життя трагічним, незважаючи на добре ставлення до головних героїнь: *“I’d thought of how, when Mary was up and getting strong”, I’d say one morning, “Go round and have a look in the shed, Mary; I’ve got a few fowls for you,” or something like that – and follow her round to watch her eyes when she saw the buggy. I never told Mary about that... It wouldn’t have done any good”* [Lawson 1984, с. 734]. У подружніх пар відсутні відверті розмови через те, що чоловік та дружина не в змозі вислухати один одного не образившись: *“I made a few quid out of mine – and saved carriage too, for I could take them out on the wagon. Then Mary began to hear... of a buggy that someone had for sale cheap, or a dogcart that somebody else wanted to get rid of – and let me know about it in an offhand way”* [Lawson 1984, с. 736]. Як бачимо, в австралійських сім’ях не прийнято відверто обговорювати проблеми чи побажання.

Найтиповішою проблемою подружнього життя в австралійському суспільстві є віддаленість між чоловіком та дружиною: *“I didn’t listen to her any more. Mary, was obstinate when she got an idea into her head. It was no use arguing with her. All the time I’d been talking she’d just knit her forehead and go on thinking straight ahead, on the track she’d started – just as if I wasn’t there – and it used to make me mad. She’d keep driving at me till I took her advice or lost my temper – I did both at the same time, mostly. I took my pipe and went out to smoke and cool down”* [Lawson 1984, с. 735].

Один із яскравих стереотипів жіночої ролі ми бачимо, коли Марія сварить Джо за те, що він лається в присутності дітей. Лоусон показує, що пара раніше не обговорювала, що лаяння для їх сина, Джима, небажане. Також автор показує те, що подружжя не обговорює своє майбутнє, а лише акцентують свою увагу на минулому: *“Then we sat, side by side, on the edge of the verandah, and talked more than we’d done for year – and there was a good deal of “Do you remember?” in it – and I think we got to understand each other better that night. And at last Mary said, “Do you know, Joe, why, I feel to-night just – just like I did the day we were married.” And somehow I had that strange, shy sort of feeling too”* [Lawson 1984, с. 743]. Чоловік визнає, що роками не ділився думками зі своєю дружиною. Поведінка Джо говорить про стереотип *бушмена* (мовчазність, утримання «все в собі» та придушення будь-яких емоцій). Однак, чоловіки-письменники показують, що відсутність спілкування між статями – це велика проблема.

Деякі австралійські письменники описують жінок наполегливими у своїх почуттях, але разом із тим, які поступаються бажанням чоловіків. Наприклад, Г. Лоусон написав багато оповідань, присвячених жінкам, але всі ці жінки визнаються лише у стосунках із чоловіками. Це ми спостерігаємо по назвах, таких як *The Drover’s Wife*, *The Selector’s Daughter* та *The Pretty Girl in the Army*. Вони свідчать про те, що жінки належать чоловікам. Героїні пов’язані з суворим та відчуженим середовищем, із яким чоловіки повинні постійно боротися, аби зберегти свою гідність.

Ще одним прикладом, коли у чоловіка немає теплих стосунків зі своєю дружиною, та який не спілкується з нею відверто, постають наступні слова: “*You never tell me what you’ve been doing or thinking. And when I rattle on about things I’ve been chewing over, you’re silent as an owl*” [Palmer 1963, с. 19]. У цьому творі автор демонструє читачеві те, що головний герой має невдалий шлюб. Письменник повністю перекладає провину на дружину через її стать. Чоловіки-письменники вважають, що жіноча неповноцінність є провиною усіх сімейних негаразд. Автори повністю підтримують те, що чоловіки люблять своїх дітей більше, ніж їх дружини: “...*was Peter – he belonged to both of them. And Lena had shown him that evening that she was as fond of the boy, in her own way, as he was*” [Palmer 1963, с. 194].

Наголошуючи в своїй праці на тому, що Лена “*was as fond of the boy, in her own way*” автор-чоловік вважає, що жінка не може любити сина так, як батько. Місцеві чоловіки мають таку ж саму думку, коли говорять про смерть їх сина, Петра: “*It her damn near as bad as it hit Lew,*” they told one another” [Palmer 1963, с. 232]. Використовуючи слово “*near*”, чоловіки підкреслюють, що мати не переймається так, як батько.

Але деякі письменники характеризують жінок як турботливих та люблячих матусь: “*Lew’s mother had found him so she had never admitted it while he was alive! She had enjoyed his thin good-humour, his stories, and violin-playing, and had accepted his belief that life could be a long picnic in the sun if people didn’t worry too much about time or money*” [Palmer 1930, с. 14] та “*Cold out there waiting for the tide, Lew? Get your wet clothes off, and I’ll have tea on the table as soon as you’re ready ... you must be chilled to the bone*” [Palmer 1930, с. 53].

Деякі австралійські автори-чоловіки зображують репресивних, нечутливих та досить жорстоких жінок. В одному з творів, ми бачимо, що жінка, яка «не відповідає» соціальним нормам суспільству, буде негайно «знищена». Так один із авторів демонструє, що жінки, які не відповідають нормам суспільства, повинні бути жорстокими та таких жінок чоловіки

не визнають через те, що бояться їхнього панування. Але Теодора все ж проявляє скриту чутливість, коли вона ототожнює себе з яструбом, в якого збирається стріляти: “*Theodora looked at the hawk. She could not judge his art because her eye **had contracted** it was reddish-gold, and her **curved face cut the wind***” [Lawson 1984, с. 35].

Письменники-чоловіки зображають типову австралійську жінку, як добру та чутливу та яка готова до самопожертви. Але все ж таки жінка не може поєднатись з природою як це робить чоловік. Це підтверджують слова одного з героїв: “*He had been **born on an island at the other end of the Passage, and seemed as native to the place as the inconspicuous tea-tree of the mud***” [Palmer 1963, с. 3]. Автор акцентує, що австралійський чоловік пов’язаний безпосередньо з природою. Та коли автор ототожнює чоловіка та природу, ми бачимо, що ця спорідненість ослабляє інтелектуальне сприйняття: “*It was only on these diamond bright days at the beginning of winter that you could **peer down through the clear water and see the rainbow tinted fish darting by in shoals, the giant anemones stretching out their horny tentacles, the lazy carpet sharks threading their way through labyrinthine passages. ... A fascinating world for Lew, one that liberated his mind!***” [Palmer 1963, с. 4]. Яскравим прикладом того, що один із авторів, В. Палмер ототожнює чоловіка з природою також слугують наступні слова: “*Uncle Tony... **moved through the water like a seal. That deep chest of his took in so much air that he was almost as much at home below the surface as above it***” [Palmer 1963, с. 71-72]. А жінка, у роботах Венса Палмера, пов’язана з природою лише через чоловіка.

Письменники-чоловіки часто використовують інтенсифікацію, щоб звернути увагу на важливі події або привернути увагу читача: “***We few, we happy few, we band of brothers***” [Palmer 1972, с. 54]; “***I suppose your wife will be glad to see you... I suppose you will,***” said Mitchell... “***I don’t think we ever understood women properly,***” he said... “***I don’t think we ever will...***” [Lawson 1984, с. 58].

Отже, автори-чоловіки описують чоловіків гендерно стереотипізованими, які близькі до природи, переймаються та розуміють все краще, ніж австралійська жінка. Типовим є те, що провина завжди «лежить» на жінці. Автор зображує чоловіка, який завжди замкнений у шлюбі та є кращим, ніж інший чоловік.

2.3 Репрезентація гендерних стереотипів у творах австралійських авторів-жінок

На відміну від авторів-чоловіків, австралійські автори-жінки були обмежені не лише в реальному житті, але й в написанні літературних текстів. Жінки знали та розуміли, що від них очікують гендерну стереотипність. Мова, якою вони повинні користуватися, має описувати не тільки стереотипне поняття жіночої ідентичності, але й виробляти моральну та фізичну ідентичність. Створені чоловіком образи жінки як «ангела» та «чудовиська» також пронизали жіночу писемність. Жінки-монстри втілюють у собі чоловічий страх перед жінками та чоловічу насмішку над жіночою творчістю. Це деморалізувало власні образи жінок-письменниць, негативно підсиливши жіночу неповноцінність та покірність, що передаються «ангельськими» жінками.

Жінки-письменниці демонструють читачеві, що людина може бути щасливою згідно із гендерними ролями та прийняттям свого місця у житті. Жінки описують труднощі та негаразди робітничого класу, насильство, бруд та свавілля нетрів. Незважаючи на бідність та важкі умови життя, жінки несуть тягар на собі. Ми бачимо, що не завжди австралійський чоловік сильний, а жінка – слабка. Незважаючи на це, жінки-персонажі намагаються чіплятись за стереотипні гендерні ролі.

Письменниці наголошують на благородстві та правильності спілкування між чоловіками, але вони не зображують подібних стосунків між самими жінками або між чоловіками та жінками. Автори-жінки описують колективне чоловіче намагання грабувати землю, щоб позбавити її скарбів. Чоловіки близькі до природи, прості та вільні від жадібності: “*Any and every man could have immortal happiness by hearing a bird sing, by gazing into the blue-dark depths of the sky on a starry night. No man could sell his joy of these things. No man could buy them. Love is for all men: no man can buy or sell love. Pleasure in work, in jolly gatherings with friends, peace at the end of the day, and satisfaction of his natural hungers, a man might have all these things on the Ridge. Ridge miners love fearlessly, with the magic of adventure in their daily lives, the prospect of one day finding the great stone which is the grail of every opal-miner’s quest. They are satisfied if they get enough opal to make a parcel for a buyer... Among the men, only the shiftless and more worthless are not in sympathy with Ridge ideas, and talk of money and what money will buy as the things of first value in life.*” [Prichard 1921, с. 10].

Ще одним прикладом того, що чоловіки ототожнюються із природою, є: “*He understood as he had never done what the Ridge stood for association of people with the earth, their attachment to the primary needs of life, the joyous flight of youthful spirits, this quiet happiness and peace, when the work of the day was done*” [Prichard 1921 с. 82].

Письменниці не пишуть лише про гарних та струнких жінок, але й акцентують увагу на менш вродливих: “*He hated her then, because in her fatness and untidiness and drabness she reminded him of what he himself was when he was sober*” [Park 1948, с. 71]. Проте австралійським чоловікам такі жінки не подобаються, вони вважають їх огидними. “*She had a curiously pure and naive mind and although every form of sin and obscenity had affronted her eyes while she lived in Plymouth Street she cringed away from it as though it had been a beast, sly, lithe and poisonous*” [Park 1948, с. 107], ми бачимо, що жінка перш за все наївна та добра.

Австралійська жінка ніколи не відкриває свої почуття першою, вона сподівається, що чоловік відкриється першим. Жінка нічого не робить та чекає, коли її обранець проявить ініціативу у вираженні любовних почуттів: “*So light a sleeper usually, he did not hear Coonardoo move to put cow-dung on his fire during the night. Dark and **silent she stood beside him**, then returned again to the other end of the veranda; and **lay down** to sleep on the ground near by, writhing against it, a prey to all the tugging and vibrating instincts of her primordial hunger*” [Prichard 1929, с. 183-184].

Чоловіків зображують не дуже гарними, кульгавими: “*She saw Danny as an **insignificant, ineffectual old man, hopping on one leg***” [Franklin 1974, с. 84]. Жінка відчуває себе впевнено поряд із австралійським чоловіком: “*She was aware of the man’s **strong hands** on the wheel. She hardened her heart against those hands but she knew that they had always meant and always would **mean her security**, and that, despite herself, she’d **go on trusting them***” [Eldershaw 1983, с. 57]; “*It was like being a baby and lying in a **cradle** again to have Potch’s arms about her; **no harm or ill** could reach her behind the barrier they raised. Sophie knew Potch’s **love was an ocean...***” [Prichard 1921, с. 181]. Крім цього, чоловікам не характерно проявляти ніжність: “*He had **not given** a word nor a **gesture of tenderness**, the tenderness that was **still in his heart** for her, only overlaid by cares and anxieties*” [Eldershaw 1983, с. 60]. Жінки-авторки часто зображують чоловіків як тихих, спокійних та непримітних: “*A **quiet, awkward** fellow he was, Potch. For a long time **nobody thought much of him**. He was **potch, poor opal, stuff of no particular value**, without any fire. And his estimate of himself was responsible for his keeping away from the boys and younger men of the Ridge. A habit of shy aloofness had grown with him ...*” [Prichard 1921, с. 133]. Письменниця наголошує на тому, що чоловік не має жодної цінності та навіть порівнює чоловіка з речами.

Але, незважаючи на свою зовнішність, для австралійського чоловіка важливий шлюб: “*Brian regarded marriage as **inviolable**. ... As with his great-grandfather, his vision of life itself was more seizing than his amorous abandon*

to it. Marriage was the **completion of a man's person**. Now that this was achieved he could push forward as a bridegroom of Australia – the attitude **held by all great men, perhaps, towards their country, their people, their art, or career**” [Franklin 1974, с. 388]. Письменниці звертають увагу на тому, що мужнім та гарним чоловік стає завдяки жінці: “Men were **helpless without women – respectable women**” [Franklin 1974, с. 270]. Деяким чоловікам важливий той шлюб, де жінка буде відповідати його соціальному становищу: “She was in a **white muslin frock and white shoes, holding a pink silk sunshade**” [Prichard 1929, с. 30]. Це показує, що вона не відповідає сільській місцевості. Чоловіки, яким важливо одружитися на дівчині із їх соціального кола, як правило, не мають почуттів до своєї обраниці. Їх характеризують як “he had been known as “a **gin shepherd**” for some time and a family of half-castes swarmed about his verandas” [Prichard 1929, с. 46]. Такі чоловіки поводять себе відповідно до свого статусу: “You’re one of those god-damned young heroes. No ‘**black velvet**’ for you, I suppose. Hugh answers: I’m goin’ to **marry white and stick white**. Geary laughs: Oh, you are, are you? ... Well, I’ll bet you a new saddle you take a gin before a twelvemonth’s out – if ever you’re in this country on your own” [Prichard 1929, с. 46].

Австралійська жінка вжилась у свою роль відданої дружини та навіть у подальшому житті вона навмисно відмовляється усвідомлювати, що її чоловік пиячить та поводить себе як егоїст: “For the first time in her life she began to think that perhaps it was not much use wishing and praying that Hughie would **come off the drink**. ‘For what else in life is there for him?’ argued Mumma with herself. ‘Be was a **good husband** when he was young.’ And she convinced herself of this, in spite of all the appalling evidences to the contrary with which her memory, presented her. ‘I’ve put up with it for twenty five years,’ said Mumma defiantly, and there’s **no reason why I shouldn’t put up with it till the end of me life**” [Park 1948, с. 244-245].

Жінки не намагаються змінити своє життя. Зазвичай їх зображають як відданих дружин, які чекають чоловіків вдома, поки ті випивають зі своїми

друзями. Жінка мусить приховувати власне розчарування, бо знає, що має, як покірنا австралійська дружина, втішати свого чоловіка. Вона ніколи не очікує подарунків або уваги з боку чоловіка: *“It’s not for the likes of us”, she breathed. “Not ever”* [Park 1948, с. 175]. Деяких жінок письменниці характеризують як істот, а не людей: *“She is merely one of those **unfortunate women who are women only and not human beings. They are quite common**”* [Eldershaw 1983, с. 203]. Ще один приклад, де жінку ототожнюють із комахами: *“Henry looked at her sometimes as if he had discovered a **new, strange, and beautiful creature: a butterfly, or gnat, with gauzy, resplendent wings, whose beauty he was bewildered and overcome by**”* [Prichard 1921, с. 93].

Жінки-автори приділяють увагу старшому поколінню, особливо жінкам, які дають поради та вказують на вірний шлях. Бабуся вижила завдяки своїй майстерності та мудрості передбачити та уникнути неприємностей. Вона бачить потребу наставляти онучку на безпечний життєвий шлях, тому вона попереджає мати: *“You want to **wise her up** about men, lovie.’ Mumma flushed. She had a curiously pure and naive mind and although **every form of sin and obscenity** had affronted her eyes while she lived in Plymouth Street she **cringed away from** it as though it had been a beast, sly, lithe and poisonous”* [Park 1948, с. 107]. Бабуся вважає, що Рої слід боятися чоловіків та недовіряти їм, а не шукати любовних відносин. Цей зразок, як вважає бабуся, слід продовжувати від матері до доньки, але у кінці усі приймають однакові цінності жіночого стереотипу, що втілені в матері.

Авторки намагаються проявляти стереотип індивідуальності. Наприклад, у романі Парк Рут, читач ніколи не дізнається справжнього прізвища матері Дарсі, яку всі називають *Mumma*. Автор зображує мати не як стереотипну австралійську жінку, а як символ чесності, якою слід захоплюватися. Вона не демонструє свою критику щодо капіталізму, оскільки вважає, що бідні страждають від своїх хазяїв та виробників, які експлуатують бідних людей: *“Wherever there are poor you will find **landlords who build***

tenements: cramming two on a piece of land no bigger than a pocket handkerchief and letting them for the rent of four” [Park 1948, с. 5].

Письменниці стверджують, що жінок не розуміють у суспільстві: *“You don’t know what it’s like being a woman. Everyone’s got it in for you, even God. Even God”*. ... *“What chance does a woman get around here?”* [Park 1948, с. 51]. Жінка має відповідати стереотипам та не виокремлюватись від інших. Так само незаміжня мати, міс Шейлі, зображена як байдужа жінка, яка все забороняє. Навіть коли вона збирається вийти заміж, вона розмірковує: *“Did Miss Sheily love Mr Gunnarson, or did she marry him just to escape into another environment and another sort of life?”* [Park 1948, с. 202].

Письменниці зображують жінок у стереотипному плані. Меггі Грант втілює стереотип доброї жінки, яка підтримує чоловіка: *“Women like Maggie Grant share their husband’s outlook. They read what the men read, have the men’s vision, and hold it with jealous enthusiasm”* [Prichard 1921, с. 60]. Меггі нескінченно віддає себе іншим та вважається відображенням материнства. Її називають *Mamip’ю М’Ківері*. І все ж Меггі ідентифікується лише її роллю акушерки та розповсюджувачем материнської служби. Існує загальне прийняття соціально визначених ролей: *“Ridge folk as a whole have set their compass and steer the course of their lives with unconscious philosophy, yet conviction as to the rightness of what they are doing.”* [Prichard 1921, с. 60-61].

Філіс, старша дочка Х’ю, відповідає патріархальній концепції «доброї» жінки-бушмена. Філіс не бажає, щоб до неї ставилися як до делікатної жінки. Натомість вона прагне, щоб до неї ставились як до сильного, захопленого «сина». Навіть її коротке стрижене волосся, як у хлопчика, відповідає її проханню, щоб Х’ю ставився до неї як до сина: *“I want to go out and away with you ... I’m as strong as a-bullock really. If I were a boy you’d let me... And I ought to have been your eldest son ... Let me knock round like that. Forget I’m a girl”* [Prichard 1929, с. 145]. Філіс демонструє, що жінки можуть змінюватись від невідповідності до стереотипної поведінки, не втрачаючи жіночності, але вона

тим не менше, відновлює стереотипний гендерний порядок тоді, коли закохується.

Автор роману зображає Кунардку як австралійську типову жінку, яка страждає: *“Oblivion overwhelmed her as when Hugh had dashed his hand across her face. What had she done? Was it Youie to knock her about like that? She cowered away still from the memory, as if she would slink out of sight at his – demand that never again should he see her face. Youie had **sent her away, driven her far from** the place where she belonged, her place and the place of her people. She had gone; **his will carrying her, when she did not know where she was going.** Her feet, her legs, her arms and hands had been **obedient to him**; taken her away, wandering through the ranges, for how long she did not know, **For no other reason could she have left her own country and the country of her people**”* [Prichard 1929, с. 205].

Аборигени, такі як Кунардку, зазнають приниження та сексуального насилля з боку чоловіків, таких як Сем Гірі, які агресивно задовольняють своє лібідо до землі та до жінок. Причард визнає жіночу пристрасть, але показує, що жінка бездіяльна. Бушмени завжди зберігають ініціативу. Це наочно продемонстровано, коли Кунардку дозволяє п'яному Гірі звалтувати її: *“Coonardoo **could have moved past and away from him in the darkness. But she did not move. As weak and fascinated as a bird before a snake, she swayed there for Geary whom she had loathed and feared beyond any human being. Yet male to her female she could not resist him. Her need of him was as great as the dry earth's for rain**”* [Prichard 1929, с. 180].

Письменниці також зображують жінку, яка любить дитину та переймається за неї більше ніж чоловіки. Мама переконує, що її кохана, давно загублена дитина, Таді, ще жива та що вона знову знайде його ще в тому віці, в якому загубила. Цим обманом вона захищає себе від скорботи за своєю дитиною, яка, ймовірно, загинула. Натомість, ми бачимо, як типовий австралійський чоловік не проявляє почуттів, не підтримує власну дружину,

яка сумує за дитиною. Х'югі віддаляється від дружини та жорстоко розмовляє із нею: “*Whatjer thinking of, old hen?*” *he asked*” [Park 1948, с. 251].

Мама Х'ю, місіс Бессі, – яскравий приклад схрещення статі. Чорношкірі називають її “*Mummae*”, тому що вони чули, як Х'ю називав її, коли був дитиною. І все ж у їхньому діалекті лексема позначає «батька». Певним чином вона є батьком та матір'ю для свого сина, і як жінка-майстер станції Віталіба, виконує чоловічу роль. Навіть у своєму шлюбі із Тедом, до його смерті, вона взяла на себе подібну роль. Вона успішно керує аборигенами, бо вона “*the iron hand in the velvet glove*” [Prichard 1929, с. 84]. Отже, місіс Бессі не є образом типової австралійської жінки.

Деякі чоловіки не розуміють справжнього значення свого існування у соціальному середовищі. Вони розуміють, що приречені на невдале життя, у якому буде багато розчарувань. Саме тому вони багато п'ють та починають відчувати власну важливість. Свою значимість вони здобувають через жорстоку поведінку стосовно жінок та завдяки цьому, вони самостверджуються: “... *when he got home he started in on Mumma. He hated her then, because in her fatness and untidiness and drabness she reminded him of what he himself was when he was sober*” [Park 1948, с. 71].

Окрім цього, автори показують, що цінності чоловіків-шахтарів є благородними. Однак цим ставленням авторка наголошує на чоловічій експлуатації жінок, адже земля представлена в австралійській літературі як жіноча особа. Шахтарі настільки впевнені у вірності своїх товаришів, що вони вважають, що всі несправедливості від сторонніх людей: “*They could not bring themselves to admit there was any danger to the sacred principle of Ridge life, that a mate stands by a mate... But rats, the men who sneaked into other men's mines when they were on good stuff, and took out opal during the night, were never Ridge men. They were newcomers, outsiders, strangers on the rushes, who had not learnt or assimilated Ridge ideas*” [Prichard 1921, с. 27-28]. Ми бачимо, що чоловіки цінують дружбу та впевнені, що друзі не можуть піти на обман.

Для чоловіка важливо, щоб жінка кохалого його, підтримувала та слухала, але навіть якщо жінка робить все це, чоловік сприймає її як «створіння»: “*She was like his own soul riding there, dark, passionate and childlike. In all this wide empty world Coonardoo was the only living thing he could speak to, Hugh knew; the only creature who understood what he was feeling, and was feeling for him. Yet he was afraid of her, resented a secret understanding between them*” [Prichard 1929, с. 61].

В австралійській літературі, дружба – зв’язок чоловіків у вірності та взаємній підтримці, вважається найвищими стосунками, і Майкл Брейд найкращий приклад цього. Порушення таких відносин між чоловіками та жінками мають набагато менше значення. Є «подія», через яку піли чоловіки. Безумовно, Прічард звинувачує Софі тому, що “*Looking into her eyes he [Michael] read her contrition, asking forgiveness, understanding all that he had not been able to explain to her*” [Prichard 1921, с. 101]. Прічард показує читачеві, що є найблагороднішою роллю в австралійській літературі для чоловіка – вірний товариш, близький до природи чоловік. Однак авторка акцентує, що людина грабує землю в пошуках опалу, що аналогічно пануванню.

Слухаючи плітки, австралійські жінки мріють про одруження. Вони приймають романтичне, соціальне ставлення до того, що шлюб тягне за собою життя “*happy ever after*” [Prichard 1921, с. 94]. З боку чоловіка, коли дратують інші – це викликає його обурення, оскільки псує ідеалізований та шанобливий характер його почуттів до неї: “*The last time they had been together, he had longed to draw her to him and kiss her so that the virgin innocence would leave her eyes; but fear or some conscientious scruple restrained him. He had been reluctant to awaken her: to change the quality of her feeling towards him*” [Prichard 1921, с. 94].

В австралійській літературі немає такого поняття, як дружба між чоловіком та жінкою. Якщо чоловіка та жінка спілкуються, то це несе виключно сексуальний характер. Як бачимо, в «Чорному Опалі», австралійську праведність та мудрість демонструють через чоловічий образ

Майкла. Через те, що Софі не послухала Майкла, вона була покараною. Гордість Артура зростає, коли його б'ють перед Софі. Така поведінка зображує стереотипну реакцію австралійського чоловіка на будь-якого іншого чоловіка перед жінкою, яку він вважає своєю власністю. Після цієї бійки, для Артура шлюб із Софі немислимий: “*Arthur did not want to love her: he did not want to marry her. He did not want to have rows with his father, differences with his mother*” [Prichard 1921, с. 110].

Автори-жінки демонструють, що для деякі жінки вступають у шлюб не через велике кохання до чоловіка. Для них цуй шлюб може бути порятунком від проблем, коли жінка є жертвою та забуває про власні почуття: “*That’s just it,*” *Martha said. “She doesn’t want to – but there’s something stronger than herself drivin’ her ... the feeling a woman’s got for the man who’s her mate. Sophie married Potch, it’s my belief, to get away from this man. She wanted to chain herself to us and her life here. She wants to stay with us ...She kept herself up with ideas of duty and sacrifice: serving something more than her own happiness. But love’s like murder, Michael – it will out, and it’s a good thing it will...”* [Prichard 1921, с. 262]. Але такий шлюб не приносить щастя та задоволення, жінка приймає своє положення та свій шлюб: “*The days had been long and peaceful since they were living together, an anodyne to Sophie, soothing all the restless turmoil of her soul and body. She had ceased to desire happiness: she was grateful for this lull of all her powers of sense and thought, and eager to love and to serve Potch as he did her. She believed her life had found its haven: that if she kept in tune with the fundamentals of love and service, she could maintain a consciousness of peace and rightness with the world which would make living something more than a weary longing for death*” [Prichard 1921, с. 231].

Проте стереотипне подружнє життя, яке характерне для австралійської жінки, не приносить радості. Австралійський чоловік розуміє це, але нічого не намагається змінити: “*Her glance and gesture were always tender and pitiful. Potch realised it. He knew that he worshipped and she accepted his worship.*

He was content – not quite content, perhaps - but he assured himself it was enough for him that it should be so” [Prichard 1921, с. 234-235].

Отже, автори-жінки демонструють типовий характер чоловіка для австралійського суспільства, де чоловік голова, якому все підпорядковується. Натомість жінки мають слухатися чоловіків, бути добрими та підтримувати чоловічі ідеали. Але все ж, тут ми бачимо жінок, які намагаються відійти від цих стереотипів, хоча і ненадовго. Адже коли вони виходять заміж, то починають змінюватись та відповідати австралійським стереотипам. Чоловіки дотримуються думки, що вони можуть здобути почуття цінності лише завдяки важливості у робочій силі та забезпеченні своєї сім'ї. Австралійська жінка стає жертвою. Вона показує, як соціально нав'язані гендерні стереотипи можуть призвести до трагедії особистості.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати дослідження, слід наголосити на зростанні актуальності соціолінгвістичного аспекту дослідження дискурсу. Попри різні погляди та підходи до тлумачення дискурсу, вчені погоджуються з приводу того, що дискурс — не лише текст чи стиль спілкування, а процес комунікативної взаємодії.

Найбільш визнане тлумачення має комплексний характер: дискурс — зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними — прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими чинниками; текст, розглянутий у контексті подій; мовлення, розглянуте як цілеспрямований, соціальний акт, як компонент, що бере участь у взаємодії людей та механізмах їх свідомості (когнітивних процесах).

За результатами порівняння інтерпретацій понять дискурсу та тексту, комунікації та стилю, можна стверджувати, що дискурс характеризує комунікативний процес, який стимулює утворення певної формальної структури — тексту. Відтак дискурс має безпосередній зв'язок із текстом. Щодо понять «дискурс» та «комунікація», то їх так само, як «дискурс» і «текст», доцільно розмежувати. При цьому поняття дискурсу співвідносимо з поняттям комунікативного акту, хоча і не отожднюємо їх. Стосовно поняття стилю, зазначимо, що функціональний стиль пов'язаний із формою суспільної свідомості, а дискурс, на відміну від стилю, пов'язаний із суспільною ідеологією. Це означає, що поняття «дискурс» є набагато ширшим за поняття «стиль».

Дискурсу властиві універсальні та індивідуальні ознаки. Універсальні ознаки — когерентність та когезія — притаманні різним видам дискурсу і не залежать від них. Натомість, індивідуальні ознаки властиві лише певним видам дискурсу: інтенціональність, адресність, інформативність, ситуативність, інтертекстуальність тощо.

З'ясовано, що різні типи дискурсу атракують поняття, які концептуалізуються та виявляються ключовими для цих дискурсів, на відміну від інших нейтральних (додаткових) концептів. Важливо зазначити, що існують і дискурсивно універсальні, тобто важливі для будь-якого типу комунікації, концепти. Такими, на наш погляд, є гендерні стереотипи.

Примітно, що гендер — феномен надскладний та має комплексну розгалужену структуру. Гендер розглядається не тільки як стать, яка має біологічну характеристику, але й як культурно зумовлений розумовий конструкт. Маскулінність та фемінінність є основними категоріями гендерної лінгвістики. Гендерна стереотипізація співвідносна з будь-якою соціальною, культурною тощо групою. Гендерні стереотипи демонструють певні якості, норми поведінки, вид людської діяльності тощо. Іншими словами, гендер — не біологічна різниця, а соціальна відмінність. Зазвичай фемінінність ототожнюється з ніжністю, а маскулінність — з агресією, мужністю. В мовленнєвій практиці мовців гендерні розбіжності виявляються на різних рівнях структури мови, вони можуть бути виражені як експліцитно, так і імпліцитно, тобто бути прихованими.

З метою аналізу особливостей лексичної вербалізації стереотипів чоловіка та жінки в австралійському англійськомовному художньому дискурсі розроблено послідовну процедуру, яка охоплює такі етапи: контекстологічний аналіз та ідентифікація контекстів, які містять вербалізації гендерних ознак; систематизація отриманих даних за ознаками 'маскулінність – фемінінність'; структурний та компонентний аналіз значень лексичних одиниць, задіяних у процесах актуалізації стереотипізованих гендерних ознак; порівняння отриманих даних в аспекті їх продуктивності та ефективності в репрезентації образів чоловіків та жінок; узагальнення даних про важливі для австралійської англійськомовної ментальності рис, співвідносних з опозицією 'маскулінність — фемінінність'.

Аналіз лінгвальних даних стосовно особливостей гендерної стереотипізації підкріплювався дослідженням історичних, демографічних

та культурних чинників. З'ясовано важливу історичних факторів гендерної диференціації австралійського суспільства: заснування колонії для каторжників з Великої Британії; демографічний дисбаланс на початкових етапах колонізації континенту та абсолютне кількісне переважання чоловіків; спорадичність контактів з тубільцями, непопулярність мішаних шлюбів; потужний потік чоловіків-мігрантів впродовж пізніших етапів формування Австралійського Союзу та доби «золотої лихоманки».

У таких умовах історико-культурного розвитку країни сформовано типові портрети австралійців: чоловік — сильний, грубий, такий, що не відчуває потреби працювати без поважної причини; жінка — гарна матір, вірна дружина, слухає та підтримує чоловіка.

За результатами аналізу відібраних творів було виявлено стійкість гендерної стереотипізації як серед чоловіків, так і серед жінок. Сучасне австралійське суспільство підтримує історично встановлені стереотипні ознаки. Хоча створюється враження, що сучасні жінки-автори намагаються оскаржити «панування» чоловіків над жінкою, а також поступово розхитують стереотип чоловіка. На нашу думку, це відбувається тому, що в минулому жінки були набагато більше обмеженими у своїх правах в різних аспектах життя, очевидно, і в художній творчості також. Іншими словами, культурна традиція, що склалася в австралійському суспільстві стосовно розуміння ролі чоловіка та жінки, консервативна, хоча і зазнає модифікацій.

Чоловіки-автори зображують австралійського чоловіка вільним та незалежним, працьовитим, та який належить до робітничого класу. Чоловік може бути жорстким стосовно жінки. Жінки-автори наголошують на шанобливому типі спілкування між чоловіками та жінками. З жіночого погляду, чоловіки представлені тихими та спокійними.

Чоловіки-автори описують жінку гарною та вдягнутою із смаком. Жінка не розуміє більшості речей, які для чоловіка є звичайними. Австралійська жінка має підтримувати свого чоловіка та чекати на нього вдома. Бачимо, що жінок описують як турботливих та люблячих матусь, які повинні бути

готовими до самопожертви. Письменниці описують жінок не лише гарними, стрункими, а ще й непримітними. Письменниці показують, що австралійська жінка наївна, добра та ніколи не відкриє своїх почуттів.

Чоловіки-автори акцентують увагу не на стосунках між чоловіком та дружиною, а на дружбі між чоловіками, які полюбляють зустрічатись за випивкою. Однією із головних тем для чоловіків-авторів є зображення бушмена. На відміну від чоловіків-авторів, жінки-автори пишуть про важливість шлюбу для австралійських чоловіків і намагаються переконати їх в цьому.

Стосовно лексичних та інших засобів формування стереотипних портретів чоловіка та жінки виявлено такі аспекти:

– портретування чоловіка здійснюється здебільшого за допомогою лексичних одиниць, у значеннях яких наявні семи ‘сила’, ‘працьовитість’, ‘винахідливість’ та ‘мужність’; в описах жінки частотні пестливі прикметники та іменники, які підкреслюють ознаки ‘невибагливість’, ‘доброта’, ‘порядність’, ‘чесність’, ‘вірність’; репрезентація чоловіка досягається здебільшого через діяльнісний аспект уживанням дієслів на позначення активних дій, пов’язаних із важкою працею та активним відпочинком; репрезентація жінки — за допомогою дієслів, які позначають стан та повсякденні дії;

- важливим складником стереотипів виявляється мовлення чоловіків та жінок; з метою акцентуації на головних інформаційних елементах повідомлення та експресивізації висловлювання чоловіки та жінки уживають інтенсиви та повтори; мовлення чоловіків — вельми експресивне, насичене гумором, уживанням лайливих слів, майже табуйованих в інших англійськомовних культурах, але дозволених у спілкуванні між австралійцями (*fellow's lingo*); жінки віддають перевагу пестливим словам, серед яких наявні звертання зі зменшувальними суфіксами, скорочені форми власних імен, а також прикметники із семами позитивної оцінки у лексичному значенні;

– в системі цінностей австралійської культури переважає спільне благо (*common good*) — партнерство (*mateship band of brothers*) серед чоловіків та материнство, виховання дітей серед жінок.

Отже, за даними репрезентації гендерних авто- та аллостереотипів в австралійському суспільстві зберігається історично встановлений патріархат. При цьому типізоване применшення ролі жінки пов'язано не стільки з соціальними обмеженнями, скільки з традиційністю погляду на жінку як фізично слабкішу за чоловіка в маскулинній культурі Австралії, яка гартувалася в суворих умовах своєрідної природи та клімату континенту. Витривалість, невибагливість, винахідливість, рівність та партнерські стосунки стали головними цінностями австралійського суспільства, оскільки саме вони уможлилювали виживання в колонії. Австралійський англійськомовний художній дискурс демонструє значний арсенал ефективних засобів репрезентації гендерних стереотипів та опозиції 'маскулінність – фемінінність'.

Перспективу дослідження становить порівняльний аналіз актуалізації типізованих гендерних розбіжностей в австралійській та новозеландській лінгвокультурах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аванесов Р. И. Русское литературное произношение : 6-е изд., перероб. и доп. Москва : Просвещение, 1984. 383 с.
2. Агеева В. П., Близнюк В. В., Горноста́й П. П. Основы теорії гендеру : навчальний посібник. Київ : К.І.С., 2004. 536 с.
3. Андреева В. А. Литературный нарратив : дискурс и текст : монография. Санкт-Петербург : Норма, 2006. 321 с.
4. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация. Москва : Академия, 2003. 105 с.
5. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений. Оценка, событие, факт. Москва : Наука, 1988. 341 с.
6. Бабаян В. Н., Круглова С. Л. Теория дискурса в системе наук о языке. URL : <http://www.usru.yar.ru> (дата звернення : 10.05.2019).
7. Беляевская Е. Г. Когнитивные параметры стиля. Вопросы когнитивной лингвистики. *Общероссийский академический научный журнал*. Москва : Наука, 2010. № 1. С. 22–30.
8. Бенвенист Э. Общая лингвистика. 3-е изд., перероб. и доп. Москва : Эдиториал УРСС, 2009. 448 с.
9. Берд Ш. Теоретизируя маскулинности : современные тенденции в социальных науках. *Гендерные исследования*. Санкт-Петербург : Алтея, 2000. № 14. С. 5–33.
10. Бисималиева М. К. О понятиях «текст» и «дискурс». *Филологические науки*. Москва : Наука, 1999. № 2. С. 78–85.
11. Борисенко Н. Д. Гендерний аспект репрезентації персонажного мовлення в англійських драматичних творах кінця ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2003. 28 с.

12. Бурейчак Т. С. Конструювання гендерних ідентичностей в дискурсах реклами : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05. Київ, 2007. 25 с.
13. Бурейчак Т. С. Рекламні стратегії конструювання нормативних гендерних дискурсів. *Вісник Львівського університету*. Львів, 2008. № 2. С. 240–246.
14. Васьківський Ю. В., Кіца М. О. Гендерний аспект телевізійної реклами : український та зарубіжний досвід. *Теле- та радіожурналістика*. Вінниця, 2011. № 10. С. 56–63.
15. Витлицкая Е. В. Лингвистическая репрезентация гендерных стереотипов в рекламе (на материале англоязычных и русскоязычных текстов) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.03.02. Волгоград, 2005. 24 с.
16. Воробьёва О. П. Текстовые категории и фактор адресата. Київ : Вища школа, 1993. 200 с.
17. Воронина О. А. Женщины и социальная политика (гендерный аспект). *Гендер и культура*. Санкт-Петербург : Питер, 1999. № 6. С. 10–22.
18. Гаврилін А. В. Вивчення особливостей мовленнєвої поведінки чоловіків і жінок кінця ХХ – початку ХХІ століття. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету*. Маріуполь, 2008. № 1. С. 96–103.
19. Герасименко Д. В. Понятие «политическая корректность» в гендерной лингвистике. *Вестник Московского государственного областного университета*. Москва, 2011. № 2. С. 3–35.
20. Гиталов С. В. Гендерный аспект языковых средств, используемых в рекламе продуктов питания. *Вопросы филологии и переводоведения*. Чебоксары, 2015. № 3. С. 17–26.
21. Голубева С. С. Лингвистическая маркированность гендера как социокультурной категории. *Лингвокультурология и социолингвистика*. *Вестник Южно-Уральского государственного университета*. Челябинск, 2009. № 25. С. 4–6.

22. Горошко Е. И. Гендерная проблематика в языкознании. *Введение в гендерные исследования* : учеб. пособие / ред. И. А. Жеребкиной. Санкт-Петербург : Алтея, 2001. Ч. 1. С. 508–542.
23. Гусейнова И. А. Гендерный аспект в текстах современной рекламы (на материале журнальной прессы). *Филологические науки*. Москва, 2000. № 3. С. 81–92.
24. Демьянков В. З. Политический дискурс как предмет политологической филологии. *Политическая наука. Политический дискурс : история и современные исследования*. Москва, 2002. № 3. С. 32–43.
25. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / за ред. І. С. Шевченко. Харків : Константа, 2005. 356 с.
26. Жарникова А. В. Гендерные стереотипы в рекламном дискурсе (на материале английского языка). *Вестник Бурятского государственного университета*. Улан-Удэ, 2016. № 2. С. 84–89.
27. Земская Е. А. Особенности мужской и женской речи. *Русский язык в его функционировании : коммуникативно-прагматический аспект*. Москва : Наука, 1998. № 4. С. 90–136.
28. Зернецкий П. В. Четырехмерное пространство речевой деятельности. *Язык, дискурс и личность*. Тверь : Тверской государственный университет, 1990. С. 60–68.
29. Зыкова Н. В. Способы конструирования гендера в английской фразеологии. Москва : Едиториал УРСС, 2003. 232 с.
30. Ишмуратов А. Т. Логико-когнитивный анализ онтологии дискурса. *Рациональность и семиотика дискурса*. Киев : Наукова думка, 1994. С. 252–271.
31. Ищенко Ю. А. Мышление как толерантный дискурс. *Рациональность и семиотика дискурса*. Киев : Наукова думка, 1994. С. 239–251.
32. Калько В. В. Репрезентація концепту ДУША в українських пареміях. *Мовознавчий вісник*. Черкаси, 2007. № 12. С. 207–213.

33. Карасик В. И. О классификации дискурса. *Языковая личность*. Волгоград : Перемена, 2000. С. 5–20.
34. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. 477 с.
35. Кашкин В. Б. Категория авторитетности в научном дискурсе. *Вестник Воронежского государственного университета*. Воронеж, 2001. № 1. С. 58–70.
36. Кибрик А. А. Модус, жанр и другие параметры классификации дискурсов. *Вопросы языкознания*. Москва, 2009. № 2. С. 3–21.
37. Кибрик А. А., Паршин П. Б. Понятие дискурса в лингвистике. URL : <http://www.krugosvet.ru/articles/82/1008254/1008254a9.htm> (дата звернення : 20.05.2019).
38. Кирилина А. В. Гендерный аспект языка и коммуникации : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.19. Москва, 2000. 30 с.
39. Кирилина А. В. Гендерные исследования в лингвистике и коммуникации. Москва : РОССПЭН, 2004. 252 с.
40. Кирилина А. В. Исследование гендера в лингвистических научных дисциплинах. *Гендерные образование в системе высшей и средней школы : состояние и перспективы* : материалы международной научной конференции, г. Иваново, 24–25 июня 2003 г. Иваново, 2003. С. 132–138.
41. Кирилина А. В. Лингвистические гендерные исследования. *Отечественные записки*. Иваново, 2005. № 2. URL : <http://www.stranaoz.ru/?article=1038&numid=23> (дата звернення : 20.05.2019).
42. Кірчева Н. С. Гендерні стереотипи в рекламі. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. Запоріжжя, 2005. № 23. С. 116–124.
43. Кленина И. С. Гендерная социализация : учебное пособие. Санкт-Петербург : РГПУ им. А. И. Герцена, 1998. 92 с.

44. Кожина М. Н. Дискурсивный анализ и функциональная стилистика с речеведческих позиций. *Речеведение и функциональная стилистика*. Санкт-Петербург : СПбГУЭФ, 2004. С. 9–33.
45. Козуб Л. С. Специфіка використання гендерно-нейтральної лексики для реалізації прагматичного спрямування сучасних англійськомовних ЗМІ. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки*. Волинь, 2010. № 2. С. 27–30.
46. Комов О. В. Гендерний аспект перекладу. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. Донецьк : Донецький національний університет, 2011. С. 409–417.
47. Кон И. С. Мужские исследования : меняющиеся мужчины в изменяющемся мире. *Введение в гендерные исследования* : учеб. пособие / гл. ред. И. А. Жеребкина. Санкт-Петербург : Алтея, 2001. С. 562–605.
48. Корнева Л. М. Гендерний аспект комунікації. *Філологічні науки*. Полтава, 2013. № 13. С. 106–113.
49. Костерина И. В. Практики маскулинности в молодежных группах. *Социологические исследования*. Курск, 2010. № 1. С. 116–126.
50. Костомаров В. Г., Бурвикова Н. Д. Прецедентный текст как редуцированный дискурс. *Язык как творчество*. Москва : Российская академия наук, 1996. С. 7–12.
51. Красных В. В. «Свой» среди «чужих» : миф или реальность? Москва : Гнозис, 2003. 375 с.
52. Крисанова Т. А. Функціональний стиль VS Дискурс. *Вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки*. Луцьк, 2016. С. 88–190.
53. Кротова М. А. Гендер адресата в тексте журнальной рекламы. *Вестник Ярославского государственного университета им. П. Г. Демидова*. Ярославль, 2011. № 1. С. 137–139.
54. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. Москва : Гнозис, 2003. 280 с.

55. Мартинюк А. П. Гендерні стереотипи та їх відображення у мові та мовленні (на матеріалі англійської мови). *Вісник Київського лінгвістичного університету*. Київ, 2003. № 1. С. 103–109.

56. Мартинюк А. П. Конструювання гендеру в англійськомовному дискурсі. Харків : Константа, 2004. 292 с.

57. Мартиросьян Е. Г., Редько Г. В. Журнальная реклама через призму гендерных различий. *Сфера услуг : инновации и качество*. Адыгейск, 2011. № 2. С. 20–30.

58. Мацьків П. В. Концептосфера БОГ як відображення концептуальних просторів. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. Дрогобич, 2012. С. 197–203.

59. Милевская Т. В. Дискурс и текст : проблема дефиниции. *Теория коммуникации и прикладная коммуникация*. Ростов-на-Дону, 2002. № 1. URL : <http://teneta.rinet.ru/rus/me/milevskat-discourseandtextdfn.htm> (дата звернення : 22.05.2019).

60. Никуленко Е. В. Концепт БОГ в современном английском и русском языках. *XXXVIII. Гуманитарные науки : международная научно-практическая конференция*. Новосибирск, 2016. № 38. С. 77–82.

61. Пентилюк М. І. Теоретичні орієнтири сучасної української лінгводидактики. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка*. Луганськ, 2010. № 22. С. 12–21.

62. Першина О. Є. Гендерні стереотипи та засоби масової комунікації. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. Запоріжжя, 2005. № 23. С. 110–115.

63. Потапов В. В. Многоуровневая стратегия в лингвистической гендерологии. *Вопросы языкознания*. Москва, 2002. № 1. С. 103–130.

64. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. Київ : ВЦ «Київський університет», 1999. 308 с.

65. Приходько Г. І. Особливості стратегій мовленнєвої комунікації чоловіків і жінок. *Науковий вісник Дрогобицького педагогічного університету ім. І. Франка*. Дрогобич, 2014. № 2. С. 109–111.

66. Радзієвська Т. В. Комунікативно-прагматичні аспекти текстотворення : автореф. дис. ... д-ра. філол. наук : 10.02.15. Київ, 2000. 44 с.
67. Руберт И. Б. Текст и дискурс : к определению понятий. *Проблемы экономического дискурса*. Санкт-Петербург : СПбГУЭФ, 2001. С. 23–37.
68. Рудковська О. В. Гендерні стереотипи у рекламі. *Наукові дослідження українського медійного контенту : соціальний вимір*. Львів, 2017. URL : <http://www.journ.univ.kiev.ua/ndumk/index.php/component/content/article/92-2/kontent-ukrainskoi-reklamy-ta-zv-iazkiv-z-hromadskistiu/103-henderni-stereotypu-ureklami> (дата звернення : 15.05.2019).
69. Русакова О. Ф., Ишменев Е. В. Критический дискурс-анализ. *Современные теории дискурса*. Екатеринбург, 2006. С. 43–44.
70. Рябова Т. В. Стереотипы и стереотипизация как проблема гендерных исследований. *Личность. Культура. Общество*. Астрахань, 2003. № 15. С. 120–138.
71. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2006. 119 с.
72. Семиколенова Е. И. Гендерные исследования как новый вектор современной лингвистики. *Культура народов Причерноморья*. Симферополь, 2002. № 44. С. 152–156.
73. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальне явище : методологія, архітектура, варіативність (на матеріалі газетної публіцистики) : монографія. Київ : СЛОВО, 2002. 392 с.
74. Серियो П. Анализ дискурса во Французской школе. *Квадратура смысла : французская школа анализа дискурса*. Екатеринбург, 2001. С. 549–550.
75. Степаненко В. А. Концепты «ДУША», «SEELE», «SOUL» по данным трех языков и культур. *Философия в языке*. Иркутск, 2006. С. 17–26.
76. Степанов Ю. С. В поисках прагматики (проблема субъекта). *Известия АН СССР*. Москва, 1981. № 4. С. 325–332.

77. Ткачик О. В. Гендерні стереотипи в англійськомовному фольклорі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2008. 204 с.
78. Томская М. В. Воспроизводство гендерных стереотипов в дискурсивной практике (на материале текстов по этикету). *Вестник Московского государственного лингвистического университета*. Москва, 2010. № 18. С. 167–180.
79. Трайковская Н. П. Извлечение имплицитной информации в рекламном тексте с точки зрения его гендерных особенностей : дис. ... канд. филол. наук. Москва, 2016. 356 с.
80. Фемінінність та маскуліність. Часопис «Ї» / гл. ред. Т. С. Возняк. № 27. 2003. URL : <http://www.ji.lviv.ua/n27texts/N27-fem.htm> (дата звернення : 28.05.2019).
81. Хвостов А. А. Гендерные проблемы современного мира. *Развитие личности*. Киев, 2002. № 2. С. 194–207.
82. Чернявская В. Е. Дискурс как объект лингвистических исследований. *Текст и дискурс. Проблемы экономического дискурса*. Санкт-Петербург, 2001. № 4. С. 11–22.
83. Шевченко І. С. Проблеми типології дискурсу. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен* / за заг. ред. І. С. Шевченко : монографія. Харків : Константа, 2005. С. 233–236.
84. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. Москва : Гнозис, 2004. 324 с.
85. Ahl H. J. The Scientific Reproduction of Gender Inequality : a Discourse Analysis of Research Articles on Women's Entrepreneurship. *Gender and Power in the New Europe : the 5th European Feminist Research Conference Papers*. (Lund University, Sweden. August 20-24, 2003). Lund, 2003. P. 5–8.
86. Beaugrande R., Dressier W. U. Introduction to Text Linguistics. London : Longman, 1981. 142 p.

87. Best D. Gender Stereotypes. *Encyclopedia of Sex and Gender : Men and Women in the World's Cultures* / ed. Carol R. Ember, Melvin Ember. New York, 2003. P. 11–23.
88. Blommaert J. Discourse. A Critical Introduction. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 154 p.
89. Boroditsky L. What Linguistics Can Learn from Psychology and Vice Versa : Examples from the Domains of Gender, Events, Color and Time. URL : <http://www.mpi.nl/word/FourCorners/Workshop3/boroditsky.pdf> (дата звернення : 15.05.2019).
90. Dijk T. A. Van. Discourse, Context and Cognition. *SAGE Publication*. Naaldwijk, 2006. P. 159–177.
91. Eckert P., McConnell-Ginet S. Gender and Language. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 357 p.
92. Fairclough N. Language and Power. London, New York : Longman, 1989. 135 p.
93. Foundalis H. E. Evolution of Gender in Indo-European Languages. *Proceedings of the 24th Annual Conference of the Cognitive Science Society*. Virginia. URL : <http://ww3.isrl.uiuc.edu/wang4/langev/alt/foundalis02evolutionOF/Foundalism-2002.pdf> (дата звернення : 30.05.2019).
94. Stereotypes and Sexual Archetypes / ed. by Cao Xueqin. Beijing : Foreign Languages Press, 2005. URL : <http://www.friesian.com/gender.htm> (дата звернення : 27.05.2019).
95. Hatin B., Mason I. Discourse and the Translator. New York : Longman, 1990. 258 p.
96. Hellinger M., Bussman H. The Linguistic Representation of Women and Men. *Introduction Gender Across Languages*. № 1. New York, 2002. P. 8–21.
97. Hillary Clinton's Speech at the Democratic National Convention. *The American Presidency project*. URL : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=25971&st=kerry&st1> (дата звернення : 15.05.2019).
98. Howarth D. Discourse. Philadelphia : Open University Press, 2001. 168 p.

99. Hughes R. History of Australia. United States : Vintage, 1986. 688 p.
100. Johnson S. Theorising Language and Masculinity. *Feminist Perspective. Language and Masculinity* / ed. by Johnson, U. N. Meinhof. Cambridge, 1997. P. 8–27.
101. Kerry F. John. Address Accepting the Presidential Nomination at the Democratic National Convention in Boston. *The American Presidency Project. July 29, 2004*. URL : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?=25971&st=kerry&s> (дата звернення : 13.05.2019).
102. McElhinny B. Theorizing Gender in Sociolinguistics and Linguistic Anthropology. *The Handbook of Language and Gender* / ed. by J. Holmes, M. Meyerhoff. Oxford, 2003. P. 21–42.
103. Mendez L., Crawford K. Gender-role Stereotyping and Career Aspirations : a Comparison of Gifted Early Adolescent Boys and Girls. *Journal of Secondary Gifted Education*. Texas : Prufrock Press, 2002. № 3. P. 96–109.
104. Mills S. Third Wave Feminist Linguistics and the Analysis of Sexism. Sheffield, 2003. URL : <http://www.shu.ac.uk/daol/articles/open/2003/01/mills.html> (дата звернення : 30.05.2004).
105. Palmer V. The Legend of the Nineties. Australia : Melbourne University Press, 1963. 175 p.
106. Renkema J. Introduction to Discourse Studies. Amsterdam : John Benjamins Publishing, 2004. 337 p.
107. Riabova M. Translation and Socio-Linguistics; Sexist Language as a Translator's Problem. *Translation and Meaning*. Part 5. Maastricht, 2001. P. 141–146.
108. Saul Feminist Philosophy of Language. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* / ed. by Edward N. Zalta. Stanford : Stanford University, 1996. URL : <http://plato.stanford.edu/fall2010/entries/feminism-language> (дата звернення : 28.05.2019).
109. Schiffrin D. Approaches to Discourse. Cambridge : Willey-Blackwell, 1994. 195 p.

110. Vonk R., Ashmore R. Thinking about gender types : cognitive organization of female and male types. *British Journal of Social Psychology*. Britain, 2003. Vol. 42. P. 257–281.
111. Ward R. Concise History of Australia. Queensland : Queensland University Press, 1992. 390 p.
112. Wetherell M., Taylor S., Yats J. S. Discourse Theory and Practice : A Reader. London : The Open University, 2001. 407 p.
113. Wodak R. Introduction : Some Important Issues in the Research of Gender and Discourse. *Gender and Discourse*. London : Sage Publications, 1997. P. 1–20.
114. Wright J. Preoccupations in Australian Poetry. England : Oxford University Press, 1965. 217 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

115. Арутюнова Н. Д. Дискурс. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. Москва : Сов. Энциклопедия, 1990. С. 136–137.
116. Денисова А. А. Гендер. Словарь гендерных терминов / ред. А. А. Денисовой. Москва, 2002. 256 с.
117. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. Москва, 1990. С. 136–137.
118. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 303 с.
119. Шевченко З. В. Словник гендерних термінів. Черкаси, 2016. URL : <http://a-z-gender.net/ua/maskulinnist.html>_(дата звернення : 20.05.2019).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

120. Barnard M. F. Tomorrow and Tomorrow and Tomorrow. London : Virago Press, 1983. 456 p.

121. Franklin S. M. All that Swagger. Melbourne : Angus and Robertson, 1974. 418 p.
122. Hay W. The Escape of the Notorious Sir William Heans (and the Mystery of Mr. Daunt) : a Romance of Tasmania. London : Allen&Unwin, 1955. 416 p.
123. Lawson H. A Camp-Fire Yarn. Sydney : Lansdowne Press, 1984. 906 p.
124. Palmer V. Golconda. Australia : University of Queensland Press, 1972. 287 p.
125. Palmer V. The Passage. England : Hardback&Paperback, 1930. 288 p.
126. Park R. The Harp in the South. Australia : Angus&Robertson, 1948. 229 p.
127. Prichard K. S. The Black Opal. London : Heinemann, 1921. 283 p.
128. Prichard K. S. Coonardoo : The Well in the Shadow. England : Hardback and Paperback, 1929. 320 p.
129. White P. The p's story. United States : Viking Press, 1948. 248 p.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет іноземної філології
 Кафедра англійської філології
 Освітній рівень магістр
 Спеціальність 035 Філологія
 Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська
 Освітньо-професійна програма Мова і література (англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

«_____» _____ 2020 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
КОТЕЛЬНИКОВІЙ ЮЛІ СЕРГІЙВНІ**

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) «Лексична репрезентація
опозиції 'маскулінність-фемінність' в австралійському англійському
дискурсі

Керівник кваліфікаційної роботи (проекту) Козлова Тетяна Олегівна, док.ф.н.,
професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «22» квітня 2019 року № 596-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) 13 січня 2020 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту) теоретичні засади поняття
«дискурс», гендерна репрезентація в дискурсах, опозиція 'маскулінність-
фемінність' у творах сучасних австралійських письменників

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1) здійснити огляд теоретичних джерел; 2) вивчити різні підходи до розуміння
дискурсу через порівняння дискурсу з текстом, комунікацією та стилем;
3) систематизувати універсальні та індивідуальні ознаки дискурсу; 4) описати
основні концепти різних дискурсів; 5) проаналізувати основні методи
дослідження фемінності та маскулінності в дискурсі; 6) розробити послідовну
процедуру аналізу 'фемінність-маскулінність'; 7) представити прояв гендерної
стереотипізації в австралійському англійському дискурсі, використовуючи
контекстуальний аналіз; 8) зробити висновки з даного дослідження

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	Завдання Прийняв
Вступ	Козлова Т. О., док.ф.н., проф.	05.06.2019	05.06.2019
Розділ 1	Козлова Т. О., док.ф.н., проф.	15.06.2019	15.06.2019
Розділ 2	Козлова Т. О., док.ф.н., проф.	10.10.2019	10.10.2019
Висновки	Козлова Т. О., док.ф.н., проф.	23.11.2019	23.11.2019

6. Дата видачі завдання 18.05.2019 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	травень 2019	Виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	травень 2019	Виконано
3.	Написання вступу	червень 2019	Виконано
4.	Написання теоретичного розділу	червень 2019	Виконано
5.	Написання практичного розділу	вересень 2019	Виконано
6.	Формулювання висновків	жовтень 2019	Виконано
7.	Проходження нормоконтролю	грудень 2019	Виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	січень 2020	Виконано
9.	Захист	січень 2020	Виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

_____ (підпис)

Ю. С. Котельникова
(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Т. О. Козлова
(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис)

М. В. Залужна
(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 74 стор., 129 джерел.

Об'єкт дослідження: є специфіка зображення гендерних стереотипів про жінку та чоловіка в австралійських художніх текстах авторів-чоловіків та авторів-жінок.

Мета роботи: встановлення лексичної репрезентації опозиції 'маскулінність-фемінність' в австралійському англомовному дискурсі.

Теоретико-методологічні засади: ключові положення проблеми гендерної стереотипізації свідчить низка досліджень у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві та літературознавстві [Арутюнова 1990, Бурвікова 2011, Зернецький 1990, Карасик 2000, 2002, Кириліна, Горошко 2001, Костомаров 1996, Селіванова 2006, Стаббс, Серіо 2001, Кресс 1988, Халєєва 2000, Beaugrande 1981, Blommaert 2005, Dressier 1981, Eckert 2003, Foundalis 2003, Mendez, Crawford 2002, Vonk 2003 та інших], які були використані як теоретичні та методологічні основи.

Отримані результати: представлено загальні відомості та визначено різні підходи до розуміння поняття «дискурс», проаналізовано універсальні та індивідуальні ознаки дискурсу. Також було розглянуто основні концепти на прикладі різних дискурсів, досліджено проблему гендерності та вивчення опозиції 'маскулінність-фемінність'. Розроблено методику дослідження лексичної репрезентації гендерної стереотипізації у дискурсі.

Було проаналізовано гендерні стереотипи в художніх творах австралійських авторів-чоловіків та авторів-жінок. А також наведено приклади прояву гендерних стереотипів із художніх творів. Було порівняно прояви лексичної репрезентації гендерності в творах австралійських авторів-чоловіків та авторів-жінок.

Отже, австралійські письменники зображують патріархальний характер суспільства; чоловіки постійно повинні боротися з суровим та відчуженим

середовищем, щоб зберегти свою чоловічу гідність; жінки хоч і можуть бути наполегливими у своїх почуттях, але завжди поступаються бажанням чоловіків; жінки позбавлені права бути щасливими, виражати свої почуття, оскільки вони отримують свою самотність із самопожертвування та відсутності бажання мати матеріальні цінності; чоловіки вважають, що вони можуть здобути почуття цінності лише через робочу силу та забезпечення своєї сім'ї. Якщо чоловік або жінка відхиляються від своєї стереотипної ролі та намагаються продемонструвати власну індивідуальність, то суспільство їх не сприймає та вони стають ізгоями.

Ключові слова: опозиція 'маскулінність-фемінність', дискурс, концепт, тендер, гендерна репрезентація, лексична репрезентація, стереотипізація .

SUMMARY

The presented paper is dedicated to the analysis of such a topical problem as lexical representation of the ‘masculinity-femininity’ opposition in Australian English discourse.

The object of the work can be defined as representation of gender stereotypes about women and men in Australian fiction written by male and female authors.

The main aim of the paper consists in establishing the lexical representation of the ‘masculinity-femininity’ opposition in Australian English discourse. It determined the accomplishment of such objectives as:

- to profound analysis and systematization of the theoretical foundation of the theory of discourse;
- to analyze the basic methods of research of femininity and masculinity in discourse;
- to develop a consecutive procedure for ‘femininity-masculinity’ analysis;
- to present a manifestation of gender stereotyping in Australian English discourse using contextual analysis.

General information about the concept of “discourse” is presented in this work. Different approaches for understanding of discourse are defined; universal and individual signs of discourse are analyzed. Basic concepts of different discourses are also examined. The problem of gender and the study of the opposition ‘masculinity-femininity’ are described in this paper. A technique for studying lexical representation of gender stereotyping in discourse has been developed.

Gender stereotypes are analyzed in works written by Australian male and female authors. There are also examples of gender stereotypes from fiction works. The manifestation of gender lexical representation in the works of Australian male and female authors has been comparable.

The study shows that Australian writers portray the patriarchal nature of society; men must constantly contend with the harsh and alienated environment in order to preserve their masculine dignity; although women may be persistent in their feelings, they are always inferior to men; women are deprived of the right to be happy and to express their feelings, because they have to receive their identity from self-sacrifice and lack of desire to have material values; men believe that they can only gain a sense of value through the workforce and the support of their family. If a man or woman deviates from their stereotyped role and tries to demonstrate his or her own personality, then society does not accept him or her and they become outcasts.

Key-words: *discourse, lexical representation, the 'masculinity-femininity' opposition, gender, Australian English discourse, gender stereotypes, contextual analysis.*

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Котельникова Юлія Сергіївна, студент(ка) 2 курсу, форми навчання заочної, факультету іноземної філології, спеціальність філологія, освітньо-професійна програма мова і література (англійська), адреса електронної пошти tsyplukhina@gmail.com, – підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Лексична репрезентація опозиції ‘маскулінність–фемінність’ в австралійському англомовному дискурсі» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена; – заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії; –згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент)Котельникова Ю. С.